

De stem van ouders voor succesvolle samenwerking

**Sardes
Special**

Nummer 22
november 2017

De stem van ouders voor succesvolle samenwerking

Inhoud

Voorwoord 5

Redactioneel 6

De 'Staat van de Ouder' in het primair en voortgezet onderwijs 9

Arline Spierenburg

Wat wil de man? 13

Elfen Donkers & Karin Hoogeveen

Samenwerken met vluchtelingenouders 19

Paulien Muller

Samenwerken met laaggeletterde ouders 23

Martine van der Pluim

Samen vertrekken, met moeders én vaders 29

Heleen Versteegen

Passend onderwijs of passende kinderen en hun ouders? 33

Mark Weghorst

Het startgesprek: vliegwiel voor ouderbetrokkenheid 37

Arline Spierenburg

Expeditie Basisschool: naar een betere communicatie 41

Heleen Versteegen

Hardnekkige tradities in oudercontacten doorbreken 45

Mariëtte Lusse

Ouders en school: betrokken in dezelfde taal 49

Marlies Elderenbosch en Niki Moeken

Ouderbetrokkenheid in het mbo: hobbels en oplossingen 55

Annette Diender

Voorwoord

Jens, vader van twee dochters, had zich voorgenomen dat zijn meiden onderwijs zouden krijgen op de school in het dorp Voldum. Het is een plattelandsgemeente op Jutland (Denemarken), in een regio waar het bevolkingsaantal in de dorpen in rap tempo afneemt en voorzieningen moeten sluiten. Zo ook de school waar de kinderen van Jens naartoe zouden gaan.

Ouders hebben daarom de handen ineen geslagen. In overleg met de leerkrachten en directie hebben zij de slecht lopende dorps-school afgebroken en een nieuwe school opgebouwd. Deze school is inmiddels uitgegroeid tot een zeer populaire school in de regio. Nog steeds zorgen ouders voor een belangrijk deel voor het succes van de school. Het is niet alleen de stem van de ouders die doorklinkt in het onderwijs; ouders en school bouwen samen aan beter onderwijs.

Ik heb Jens ontmoet tijdens de Deense studiereis van Sardes eind september 2017. Zijn verhaal over betrokkenheid en daadkracht van ouders trof mij enorm. Ouders in Nederland kunnen nog wat leren van de manier waarop deze Deense ouders naar onderwijs kijken. De laatste tijd zie ik veel voorbeelden van ouders die 'een strijd' aangaan met de school van hun kind. Het Deense voorbeeld laat zien dat deze ouders, in plaats van protesteren, nadenken over manieren waarop ze het onderwijs en de school kunnen steunen. Op deze manier kunnen hun kinderen profiteren van beter onderwijs in de eigen omgeving. Ook laat het ons zien dat ouders, alle ouders, veel in hun mars hebben, als we ze maar de ruimte geven.

Deze special, die Sardes samen met Ouders & Onderwijs maakte, gaat over *De stem van ouders* en ik voeg daar nog aan toe: *luisteren naar ouders*. Verschillende auteurs laten zien hoe we met ouders succesvol kunnen samenwerken aan beter onderwijs voor onze kinderen.

Hermann van Holt
Directeur Sardes

Ziet u dat ook weleens, een cursus 'Effectief communiceren met ouders'? Dat intrigeert ons. Bestaat er dan ook ineffectief communiceren? Dan heb je het toch eigenlijk over 'langs elkaar heen praten' en dat is toch geen communicatie? De term *betrokken communiceren met ouders* spreekt ons veel meer aan. Het gaat om je kind en dat maakt kwetsbaar. Je wilt daarom als ouder allereerst het idee hebben dat de pedagogisch medewerker, de leerkracht, de mentor jouw kind kent en ziet en dat ook jij je als ouder gekend en gezien voelt. Met de beste bedoelingen kunnen professionals de plank soms mis slaan. Door bijvoorbeeld wensen en behoeften van ouders te negeren, door niet op de hoogte te zijn van de achtergrond van ouders, door uit te gaan van beelden en vooroordelen. Maar ook het omgekeerde komt voor, ouders die (te)veel of op onhandige momenten aandacht vragen of ouders die onrealistische verwachtingen van de professional hebben. Dat kan leiden tot frustratie bij beide partijen en negatief uitpakken voor de ontwikkeling van een kind.

Dat is jammer en onnodig. Het vormde de aanleiding om deze Special samen te stellen met Ouders & Onderwijs. De organisatie bij uitstek die de stem van ouders laat horen. Diverse auteurs laten zien hoe belangrijk het is om naar ouders te luisteren, verwachtingen af te stemmen en hoe je dat kunt doen. De rode draad vormt het vergroten van kansen van kinderen en jongeren, de kern van het werk van Sardes. Ouders zijn daarbij van essentieel belang. In het Regeerakkoord van 11 oktober jl.

lezen we: "Scholen, kinderen en jongeren floreren bij ouderbetrokkenheid. Daarom willen we de samenwerking tussen school en ouders versterken."

Uiteraard is er geen algemeen geldende handleiding voor het omgaan met ouders. Elke ouder en elke situatie vraagt om een andere benadering. Ouderbeleid is dus maatwerk, waarbij de sensitiviteit van de professional een grote rol speelt. In deze Special werpen we licht op de wijze waarop kinderopvang / onderwijs en ouders elkaar wederzijds kunnen versterken. Een aantal artikelen besteedt speciale aandacht aan ouders met een lage opleiding en/of met een andere culturele achtergrond. Uit onderzoek blijkt dat tussen deze ouders en de (voor) school de kloof het grootst is, terwijl juist zij het verschil kunnen maken voor hun kind. Alle ouders willen het beste voor hun kind en veel ouders willen graag handvatten van professionals, zodat zij hun kinderen bijvoorbeeld kunnen helpen bij huiswerk of bij het nemen van belangrijke beslissingen in de schoolloopbaan, zo blijkt uit landelijk monitor-onderzoek onder ouders. Professionals kunnen er voor zorgen dat ouders zich competentier voelen, bijvoorbeeld door ideeën uit te wisselen en voor te doen hoe je kinderen thuis en op school adequaat kunt ondersteunen. Daarnaast hebben ouders ook veel belangrijke informatie over hun kind, die ze graag met professionals willen delen. Dat goed inzetten voor de ontwikkeling van het kind is ook een belangrijk onderdeel van een succesvolle samenwerking tussen ouders en school.

De beste adviezen komen van ouders zelf, daarom starten we met een artikel van Arline Spierenburg die de stem van een groot aantal ouders laat horen. Het geeft een mooi beeld van hoe ouders over het onderwijs denken. Ouders willen graag een actieve dialoog tussen ouders en de school. Hoe dat invulling kan krijgen, is in de artikelen daarna uitgewerkt. De volgorde van de artikelen hangt samen met de leeftijd van de kinderen: van baby tot en met jongeren in het mbo.

Een vertrekpunt vormt de achtergrond van ouders. Als je kennis hebt van de ouders met wie je contact wilt maken, kun je daar rekening mee houden in de vorm en inhoud van je communicatie. Zo blijken mannelijke opvoeders nogal eens te ervaren dat professionals in de zorg, kinderopvang en onderwijs zich vooral op moeders richten. Ellen Donkers en Karin Hoogeveen laten zien wat er uit hun onderzoek onder vaders van jonge kinderen naar voren kwam. David Kranenburg die verderop in de Special aan het woord komt, organiseert succesvolle vaderavonden. Hij ervaart dat vaders ook graag willen praten over opvoeden, maar daar minder dan vrouwen de gelegenheid voor krijgen. Paulien Muller schetst een genuanceerd beeld van vluchtelingenouders en levert concrete ideeën voor het contact met deze groep ouders. Zij benadrukt de gezamenlijke focus op de behoeften van het kind en ook zij laat zien dat vluchtelingenouders onderling erg van elkaar kunnen verschillen en dus ook daar maatwerk nodig is.

De laatste tijd is er veel aandacht voor laaggeletterde ouders. We willen voorkomen dat kinderen in de voetsporen treden van hun ouders en daarom willen we ook met deze ouders communiceren over de ontwikkeling van hun kind. Voor de hand ligt dat schriftelijke communicatie niet effectief is, groepsbijeenkomsten worden vaak niet bezocht en opdrachten met kinderen niet uitgevoerd. Maar wat is dan

wel effectief? Martine van der Pluijm van de Hogeschool Rotterdam neemt ons mee in haar aanpak voor de basisschool. Marlies Elderenbosch en Niki Moeken van de Universiteit van Amsterdam doen dat voor het voortgezet onderwijs.

Mark Weghorst van Ouder & Onderwijs raadt aan om als startpunt te nemen: "Ouders hebben altijd gelijk". Hij werkt dat uit in zijn artikel over Passend onderwijs, ofwel, zoals hij dat noemt: passende kinderen en ouders. Hierna volgen twee praktijkvoorbeelden in het basisonderwijs: het startgesprek op de Valentijnschool en het ouderinitiatief Expeditie Basisschool. Naarmate kinderen ouder worden, verandert de communicatie tussen ouders en school. Het directe contact tussen school en ouders vermindert en ouders komen meer op afstand te staan. De communicatie verloopt via de jongeren en dat willen veel jongeren ook. Dat kan beter, vinden de auteurs van de laatste twee artikelen. Mariëtte Lusse van de Hogeschool Rotterdam beschrijft een nieuwe aanpak om tot een effectieve samenwerking te komen in het voortgezet onderwijs en geeft concrete voorbeelden. Samen met Annette Diender ontwikkelde zij de Gereedschapskist voor beter samenwerken met ouders. In het laatste artikel nodigt Annette Diender mbo-opleidingen uit om te investeren in andere vormen van contact naast de eenzijdige aandacht voor de ouderraad.

Deze Special laat zien dat er verschillende manieren zijn om naar ouders te luisteren: in face-to-face gesprekken, via mails, fora op websites, panels, huisbezoeken etc. De vorm moet passen bij de groep ouders die u wilt bereiken, maar het belangrijkste is: een open en uitnodigende houding en oprechte belangstelling. Wij hopen dat de artikelen in deze special u inspireren bij de communicatie met ouders!

Karin Hoogeveen en Heleen Versteegen van Sardes en Arline Spierenburg van Ouders & Onderwijs. Utrecht, oktober 2017

De 'Staat van de Ouder' in het primair en voortgezet onderwijs

In het voorjaar van 2017 voerde Ouders & Onderwijs veertig gesprekken met bijna 300 ouders, verspreid over het hele land en onder alle lagen van de bevolking. Wat vinden ouders van het onderwijs? Wat zijn hun wensen en welke rol willen ze spelen in het onderwijs van hun kind? De uitkomsten zijn, samen met de uitkomsten van een enquête onder 1100 ouders, verwerkt in de allereerste 'Staat van de Ouder'. Welke lessen leren de ouders ons?

Om ervoor te zorgen dat ook laagopgeleide ouders en ouders met een migrantenachtergrond vertegenwoordigd waren, zijn zij actief benaderd. Een aantal gesprekken was specifiek met deze groepen ouders. In de 'Staat van de Ouder' is voor het eerst een breed beeld geschetst van wat ouders vinden van het onderwijs, wat ze graag zouden zien in het onderwijs en welke rol ze zelf willen in het onderwijs van hun kind. Zij op vijf thema's bevraagd: 1) bijdragen en rol van ouders, 2) overgangen in het onderwijs, 3) privacy, 4) schooltijden en -vakanties en 5) veiligheid en pesten.

Ervaringen van ouders

Te weinig betrokken door de school

De meeste ouders zijn op een of andere manier betrokken bij het onderwijs van hun kind. Ze gaan naar ouderavonden (67%) en rapportgesprekken (59%) en helpen thuis bij het schoolwerk (38%). Ouders in het primair onderwijs gaan wat vaker naar ouderavonden en rapportgesprekken. Er bleek geen significant verschil

tussen hoog- en laagopgeleide ouders. Bijna de helft van de ouders in het basisonderwijs en een kwart van de ouders in het voortgezet onderwijs bezoekt de schoolvoorstellingen van hun kind. De meeste ouders zijn tevreden of neutraal over de kwaliteit van het onderwijs van hun kind, zeker zolang alles goed gaat.

Bij doorvragen tijdens de gesprekken komt een ander beeld naar voren: 44 procent van de ouders is kritisch of zeer ontevreden over de wijze waarop ze worden betrokken bij het onderwijs van hun kind. En 51 procent is neutraal tot kritisch over hoe zij zich gehoord voelen rond de ontwikkeling van hun kind. Ouders voelen zich onzeker en hebben behoefte aan meer en betere informatie. Ze zien zichzelf als betrokken ouder en willen meer bijdragen aan school, maar zeggen dat daar op school geen ruimte voor is. De hulpvraag van de school aan de ouders sluit niet aan bij de wens van ouders die hun expertise willen inzetten. Het is duidelijk dat de relatie met school vaak onder druk komt te staan zodra er iets aan de hand is.

Schooladvies: black box

Over de rol van ouders rond het schooladvies kwam in de gesprekken veel los. Ouders vertellen hierover steeds hetzelfde verhaal. Het schooladvies is gevreesd en de totstandkoming van het advies roept bij ouders veel vragen op. Wellicht onvermijdelijk, want het gaat om een professionele afweging door leerkrachten, die voor ouders niet altijd even navolgbaar is. Prima, zeggen ouders vervolgens, maar dan willen we daarin wel meegenomen worden. Ontevreden zijn ouders die worden overvallen met een voor hen onverwacht schooladvies. De tevreden ouders zijn de ouders die al vroeg in het proces zijn meegenomen en geïnformeerd. Ook hier was er geen significant verschil tussen hoog- en laagopgeleide ouders.

Ouder: "Mijn kind zit nu in groep 8, de stress is er gewoon: naar welke school ga ik straks, hoe gaat het daar worden? Het is een grote sprong."

Voortgezet onderwijs te veel op afstand

Als hun kind naar de brugklas gaat, voelen ouders zich in het diepe gegooid. Ze missen de voorbereiding hierop door de basisschool en willen meer begeleiding in de brugklas. Dat de afstand tussen ouders en school letterlijk en figuurlijk groter is dan op de basisschool remt de betrokkenheid. Meedenken over en meedoen met het onderwijs van je kind is lastiger als je niet dagelijks op school komt. De voorkeur van ouders hierover loopt uiteen. Sommige ouders vinden het prettig dat het voor henzelf rustiger wordt. Het kind is ook meer aan zelfstandigheid toe. Maar er zijn ook ouders die vinden dat er te weinig contact is. Ze willen hun kind begeleiden en willen meer informatie over het reilen en zeilen op school.

Wensen van ouders

Zowel uit de peiling als uit de gesprekken met ouders komen duidelijke wensen naar voren.

Meer duidelijkheid over rolverdeling ouders en school

Een deel van de ouders wil best meer bijdragen, maar heeft het idee dat daar op school geen ruimte voor is. Een ander deel van de ouders voelt zich juist overvraagd, óf door tijdgebrek óf omdat ze vinden dat ouders slechts een beperkte taak hebben in het onderwijs. Zij stellen de vraag in hoeverre de school van ouders mag verwachten dat ze thuis de rekentafels oefenen, helpen met het schoonmaken van de school of helpen met huiswerk. Een aantal ouders heeft het over sociale druk om een steentje bij te dragen en 'ja' te zeggen: "Het voelt soms echt als een verplichting waar je maar lastig onderuit komt." Als ze niet meedoen, voelen ouders zich schuldig, ook al hebben ze hiervoor plausibele redenen, zoals werk of zorgtaken. Zowel de overvraagde als de ondervraagde ouder wil van school meer duidelijkheid over de rolverdeling.

Gebruik expertise van ouders

Ouders geven aan dat ze graag een bijdrage leveren aan de school en aan het onderwijs. En dan niet alleen voor klussen als schoonmaken, luizenpluizen of pleinwacht. Ze zetten hun expertise en kwaliteiten liever breder in, bijvoorbeeld door mee te denken over de aanpak van het eigen kind, gastlessen te geven over hun beroep of hobby, of mee te denken met de schoolleiding over vraagstukken rond huisvesting, communicatie of de website.

Als scholen gebruik willen maken van de expertise van ouders, is het voor ouders belangrijk dat ze dat tijdig weten. Ze zien graag dat scholen hun hulpbehoeften ruim van tevoren inplannen en aankondigen, zodat ouders met een drukke baan en bezigheden ook een keer tijd kunnen vrijmaken om te helpen bij een schoolactiviteit. Dat zou kunnen tijdens de intake, waar ouders kunnen aangeven wat ze willen bijdragen en wat hun capaciteiten zijn.

Ouder: "Ik denk dat we de rol van de ouder kunnen veranderen en verbeteren door beter te inventariseren wat ouders kunnen en hen daarop ook in te zetten. Zo kan een ouder die bijvoorbeeld in de techniek zit, technieklessen geven op school."

Ouders meer betrekken rond eigen kind

Waar de school het contact nogal eens op een aanbodgestuurde manier invult, zoeken ouders naar een actieve dialoog over hun kind. Zij willen graag een open gesprek. Dit geldt voor hoog- én laagopgeleide ouders, autochtone ouders én nieuwkomers. Dat gesprek moet gaan over de ontwikkeling van het kind: welke groei en kansen ziet de leerkracht? Hoe zien ouders de ontwikkeling van hun kind? Tegen welke moeilijkheden loopt een kind aan en hoe kunnen ouders en school daarin samen ondersteuning bieden?

Specifiek over het schooladvies geven ouders aan dat de begeleiding niet eenzijdig moet zijn, zij willen dat de leerkracht echt kijkt naar het

kind en luistert naar de ouders. Ze willen het gevoel hebben dat ze een rol spelen in de totstandkoming van het advies en niet slechts toeschouwer zijn. Als het gaat om het contact met de vo-school zien ouders een verbindende rol voor de mentor. Veel ouders pleiten voor een actievere invulling van die rol.

Meer schoolbrede gesprekken

Naast het gesprek over het eigen kind, willen ouders meer in gesprek met school over onderwerpen die voor alle leerlingen en ouders van belang zijn. Ouders zoeken naar vormen om met elkaar te praten over zaken zoals de aanpak van pesten, schooltijden of transparantie bij totstandkoming van schooladvies.

Direct aan de slag

Met de 'Staat van de Ouder' heeft Ouders & Onderwijs geluisterd naar de ouders en vanuit hun perspectief gekeken. Het zijn hun ervaringen en hun opvattingen en geeft hun beeld van de werkelijkheid. Docenten, scholen en beleidsmakers krijgen daarmee te maken als ze willen samenwerken met ouders.

Het verdient aanbeveling om meer met ouders van de eigen school in gesprek te gaan. De school krijgt dan beter zicht op wat er onder ouders leeft. De samenwerking tussen ouders en school kan daarmee gericht en op maat worden ingevuld.

Op basis van de 'Staat van de Ouder' dringen zich een aantal belangrijke richtlijnen op waar iedere school direct mee aan de slag kan:

- Zorg voor een duidelijke rolverdeling ouders – school: wat verwachten we van elkaar?
- Ouders hebben veel expertise: maak kosteloos gebruik van deze deskundigheid.
- Houd rekening met de agenda van ouders en zet hulpvragen tijdig uit.
- Gebruik waardevolle informatie van ouders over hun eigen kind en betrek hen bij vragen over en oplossingen voor hun eigen kind.
- Ga meer met ouders in gesprek over onder meer de aanpak van pesten, schooltijden en andere schoolbrede zaken.

Kind op school: Goed Gesprek!

In aansluiting op de uitkomsten van de 'Staat van de Ouder' gaat Ouders & Onderwijs verder met het faciliteren en ondersteunen van ouders bij hun gesprekken over onderwijs. Daarvoor is het format 'Kind op school: Goed Gesprek!' ontwikkeld. Hiermee kunnen ouders op een georganiseerde, laagdrempelige en informele manier met elkaar in gesprek gaan over het onderwijs van hun kind(eren). Door elkaar vragen te stellen en ervaringen te delen, horen ouders hoe het kan. Zo helpt 'Kind op school: Goed Gesprek!' ouders hun rol in het onderwijs van hun kind beter in te vullen, om vervolgens samen met school goed onderwijs voor alle kinderen te realiseren.

'Kind op school: Goed Gesprek!' is een format voor een laagdrempelig groepsgebesprek met ouders over onderwijs. Ouders krijgen de gelegenheid vragen te stellen en ervaringen te delen met andere ouders. Ze luisteren naar elkaar en leren van elkaar om de eigen rol in het onderwijs van hun kind beter in te vullen. www.oudersonderwijs/over-ons/kind-op-school-goed-gesprek.

Arline Spierenburg is thema-adviseur bij de landelijke organisatie Ouders & Onderwijs. Daar werkt ze aan het thema 'Ouders en school samen': met kennis en advies op zoveel mogelijk plekken bijdragen aan een positieve en actieve samenwerking tussen ouders en school.

Meer lezen

www.staatvandeouder.nl/2017

Wat wil de man?

Ervaringen van mannen met vaderbetrokkenheid

⇒ Voorschoolse sector

Mannen vinden het opvoeden van hun kinderen belangrijk. Zij merken dat ook de omgeving en - niet in de laatste plaats - de kinderen zelf vaderbetrokkenheid belangrijk vinden. Krijgen zij de gelegenheid om hun vaderrol in te vullen, zoals zij dat willen? Ellen Donkers en Karin Hoogeveen inventariseerden de ervaringen van mannen. Professionals in de zorg, kinderopvang en het onderwijs richten zich bij oudercontact en -activiteiten te veel op moeders, zo vinden de ondervraagde mannen. Dit artikel bevat aanbevelingen voor professionals om mannen meer bij de opvoeding van hun kinderen te betrekken.

Omdat in onderzoek naar opvoeding vooral moeders in beeld kwamen, startten Amerikaanse onderzoekers ruim dertig jaar geleden met onderzoek naar vaderschap¹. In eerste instantie keek men vooral naar de hoeveelheid tijd die vaders met hun kinderen doorbrachten. Later was ook de wijze waarop mannen met hun kinderen omgingen een thema. Tegenwoordig zien we dat er vooral wordt gezocht naar verschillen tussen vaders en moeders in het effect op de ontwikkeling van hun kinderen. Het onderzoek volgt de tijdgeest en we zien de verschillende functies die vaders in de loop der tijd in westerse culturen vervullen daar dan ook in terug. Vroeger stonden vaders symbool voor het overbrengen van waarden en normen en werden zij vooral als kostwinner gezien. Gaandeweg ging de nadruk liggen op vaders als rolmodellen, vooral voor hun zonen. De laatste jaren worden zij ook steeds meer als mede-verzorgers van kinderen gezien.

Momenteel is niet langer sprake van een eendimensionaal en universeel model van vaderschap. Er is meer oog voor de vele rollen die mannen kunnen vervullen in het leven van hun kinderen. En er is de laatste jaren ook steeds meer onderzoek naar de invulling van het ouderschap in eenoudergezinnen, homo-gezinnen en meeroudergezinnen (Lamb, 2010).

Tijd maakt het verschil

Uit alle onderzoeken blijkt dat vrouwen aanzienlijk meer tijd met kinderen doorbrengen dan mannen. Nederlandse tijdsbestedingscijfers laten zien dat mannen 35 procent en vrouwen 65 procent van de totale tijd, besteed aan onbetaalde arbeid, voor hun rekening nemen (Portegijs, Cloin & Roodsaz, 2016). Tijd vormt ook meteen een belangrijke verklaring voor de verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke opvoeders in het effect op de ontwikkeling van kinderen. In de wijze van interactie met hun

¹ Wanneer we de term vaderschap hanteren verwijzen we naar mannen die in een niet-professionele setting voor kinderen zorgen, het hoeft dus niet om de biologische vader te gaan.

kinderen zit namelijk géén verschil. Zodra vaders meer tijd besteden aan kinderen, heeft dat – net als bij moeders – positieve effecten (Lamb, 2010).

Die aandacht draagt bij aan de cognitieve ontwikkeling van kinderen en hun prestaties op school (Pedersen, Anderson & Kain, 1980; Nugent, 1991; Easterbrooks & Goldberg, 1984;

Nord & West, 2001). Ook blijkt vaderbetrokkenheid positief gecorreleerd met sociale competentie van kinderen (Dubowitz et al., 2001; Formoso, Gonzales, Barrera & Dumka, 2007). En ten slotte denken kinderen van ouders die arbeid en zorg eerlijker hebben verdeeld, minder in genderstereotypen (Lamb, 2010). Betrokkenheid van de vader blijkt een even goede voorspeller van een positieve ontwikke-

“Wat kan een professional doen om ook aandacht te hebben voor wensen en behoeften van vaders?”

“Mannen zijn erbij gebaat als hun leven uit meer bestaat dan alleen maar werken”

ling van kinderen als die van de moeder (Rohner & Veneziano, 2001; Lamb, 2010). Wanneer kinderen zich kunnen hechten aan meer personen, heeft dit een positief effect op de ontwikkeling. En wat voor vaders en moeders geldt, gaat op voor iedereen die een rol in de opvoeding speelt: hoe groter hun betrokkenheid is, des te beter ontwikkelen kinderen zich.

Een betere band

Het is belangrijk dat organisaties die met jonge kinderen werken zich niet alleen bewust zijn van de rol die mannen (kunnen) spelen in het leven van kinderen, maar daar ook naar handelen. Mannen, vrouwen en kinderen hebben er baat bij als mannelijke opvoeders meer betrokken zijn bij de zorg voor kinderen. Kinderen kunnen daardoor een betere band opbouwen met meer-dere volwassenen, ook met mannen. Mannen zijn erbij gebaat als hun leven uit meer bestaat dan betaald werk. Vrouwen krijgen meer kansen op de arbeidsmarkt als de zorgtaken eerlijker verdeeld zouden worden (Allen & Daly, 2007). Om die reden vraagt Sardes al enkele jaren aandacht voor de rol van vaders, in samenspraak met ouderorganisaties, kinderopvang, consultatiebureaus, kraamzorg, bibliotheken en onderwijs. Wat kan een professional doen om ook vaders in beeld te krijgen en aandacht te hebben voor hún wensen en behoeften?

Quickscan

In februari 2017 riep Sardes mannelijke opvoeders via internet en social media op om hun ervaringen te delen en hun wensen kenbaar te maken via een online vragenlijst. Deze quickscan maakt onderdeel uit van het project Zorgend Ouderschap van Sardes, gesubsidieerd door de directie Emancipatie van het Ministerie van OCW. Het doel van het project is om professionals die met jonge kinderen (0-6 jaar) werken bewust te maken van het belang om bij de opvoeding van jonge kinderen de hele omgeving, en dus ook mannen, te betrekken en zich niet exclusief op vrouwen te richten.

Vooraf hoogopgeleiden

111 mannen hebben alle vragen van de quickscan (zie kader) beantwoord. Van bijna de helft van hen was het oudste kind tussen 0 en 4 jaar; van ruim een derde tussen 5 en 11 jaar; en van de rest ouder dan 12 jaar. De overgrote meerderheid voedt kinderen samen met een (ex-)partner op. Van de mannen heeft 81 procent een opleiding op hbo- of wo-niveau, dus hoogopgeleiden zijn veruit in de meerderheid. Dat is niet zo verwonderlijk. Hoger opgeleide vaders met een kind van 1 jaar zijn vaker een halve dag of meer per week thuis (terwijl hun partner werkt) dan lager opgeleide vaders (Portegijs, Cloin & Roodsaz, 2016), dus zal het thema hen meer bezighouden.

De vragenlijst bevat stellingen over opvoeden. Meer dan 90 procent van de mannen is het eens met: 'Ik vind het belangrijk dat ik voor kinderen zorg'. Ook geeft meer dan 90 procent van hen aan dat zij merken dat hun kinderen het belangrijk vinden dat zij voor ze zorgen. Van de omgeving merken mannen dit wat minder: in ongeveer 65 procent van de gevallen. Mannen zien wel verschillen tussen mannelijke en vrouwelijke opvoeders: 81 procent vindt dat mannen 'anders opvoeden' dan vrouwen en 70 procent vindt dat er 'andere dingen' van mannen dan van vrouwen worden verwacht bij het opvoeden van een kind.

Over het hoofd gezien

Mannen vinden dat professionals in de zorg, opvoeding en onderwijs ze niet altijd betrekken bij de opvoeding. Bijna een kwart van hen vindt dat zij niet genoeg informatie krijgen. Nog niet de helft van de mannen vindt bijvoorbeeld dat de verloskundige hen echt helemaal heeft betrokken bij de zwangerschap van hun partner. Over de kraamverzorgende en het consultatiebureau zijn zij iets positiever, maar ook daar valt nog wel wat te verbeteren. Zo blijkt bijvoorbeeld dat slechts 45 procent van de mannen ervaart dat de arts of verpleegkundige van het consultatiebureau vaderbetrokkenheid belangrijk vindt. Bij de kinderopvang voelen mannen zich het minst over het hoofd gezien. Informatie wordt

daar goed gedeeld en er wordt zowel met mannen als vrouwen gesproken over de kinderen. Toch is er ook daar nog een verbeterpunt, want slechts 60 procent van de mannen merkt dat pedagogisch medewerkers vaderbetrokkenheid belangrijk vinden. Ook leerkrachten basisonderwijs richten zich vaker op vrouwen: 18 procent van de ondervraagde mannen vindt dat leerkrachten vooral met hun partner en veel minder met hem praten. En 63 procent merkt dat leerkrachten vaderbetrokkenheid belangrijk vinden.

“Het aanpassen van de namen van activiteiten zorgt al voor meer inclusie. Een ‘moederpraatgroep’ is niet meer van deze tijd.”

“Bij het zwembad wilde de zwembadmedewerker een vader geen kaartje verkopen voor het moeder-kind-zwemmen. Ik kan me voorstellen dat je je als vader op sommige plaatsen dan ook niet welkom voelt.”

“Professionals zouden zich niet automatisch alleen op moeders moeten richten. Er zou bijvoorbeeld geen vraag moeten zijn naar luizenmoeders, maar naar luizenouders.”

Tabel: “De ... gaf mij evenveel informatie als mijn partner”

			
Medewerker/organisatie	(helemaal) eens	Neutraal	(helemaal) oneens
Verloskundige	63,4 %	11,2 %	25,4 %
Kraamverzorgende	65,8 %	11,8 %	22,4 %
Arts/verpleegkundige consultatiebureau	85,7 %	7,2 %	7,1 %
Medewerkers kinderopvang	86,7 %	5,3 %	8 %
Leerkrachten basisschool	89 %	1,8 %	9,2 %

Tabel: “Ik merkte dat de ... vaderbetrokkenheid belangrijk vindt”

			
Medewerker/organisatie	(helemaal) eens	Neutraal	(helemaal) oneens
Verloskundige	52,9 %	17,7 %	29,4 %
Kraamverzorgende	70,3 %	18,5 %	11,2 %
Arts/verpleegkundige consultatiebureau	50,8 %	37 %	12,3 %
Medewerkers kinderopvang	63,4 %	21,7 %	14,9 %
Leerkrachten basisschool	68 %	20,6 %	11,4 %

Wat kunnen organisaties doen?

Uiteraard is er geen blauwdruk voor het betrekken van vaders. Elke ouder is anders en heeft andere wensen en behoeften.

Wij verzamelden de volgende tips:

- Zorg dat een uitnodiging ook mannen bereikt en aanspreekt, zowel in taalgebruik als beeld.
- Veel mannen hebben een fulltime baan, houd daarom rekening met hun werktijden.
- Betrek mannen bij het bedenken van een activiteit, dan is de kans groter dat zij eraan deelnemen. Ga dus met vaders in gesprek over hun wensen en behoeften.
- Weet welke beroepen vaders hebben en maak daar gebruik van bij activiteiten.
- Spreek mannen aan, maar vermijd stereotiepe denkbeelden, zoals 'mannen houden van bier en voetbal'.

Het belangrijkste is: mannen willen gezien en erkend worden als belangrijke opvoeders.

Karin Hoogeveen is als senior adviseur werkzaam bij Sardes. Ellen Donkers is als onderzoeksassistent werkzaam bij Sardes.

Meer lezen

www.sardes.nl/C100-PF93-ZO-Opvoeden-met-elkaar.html

Bronnen

Allen, S. M., & Daly, K. J. (2007). *The effects of father involvement: An updated research summary of the evidence*. Centre for Families, Work & Well-Being, University of Guelph.

Dubowitz, H., Black, M. M., Cox, C. E., Kerr, M. A., Litrownik, A. J., Radhakrishna, A., English, D. J., Wood Schneider, M. & Runyan, D. K., (2001). *Father involvement and children's functioning at age 6 years: A multisite study*. Child Maltreatment, 6, 300-309.

Easterbrooks, M. A. & Goldberg, W. A. (1984). *Toddler development in the family: Impact of father involvement and parenting characteristics*. Child Development, 53, 740-752.

Emancipatiemonitor 2016. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Centraal Bureau voor de Statistiek.

Formoso, D., Gonzales, N. A., Barrera, M. & Dumka, L. E. (2007). *Interparental relations, maternal employment, and fathering in Mexican American families*. Journal of Marriage and Family, 69, 26-39.

Goldstein, H. S. (1982). *Fathers absence and cognitive development of 12-17 year olds*. Psychological Reports, 51, 843-848.

Lamb, M. E. (ed.) (2010). *The role of the father in child development*. (5th ed.). New York: Wiley.

Nord, C. W. & West, J. (2001). *Fathers' and mothers' involvement in their children's schools by family type and resident status*. National Center for Education Statistics. Washington, DC: U. S. Department of Education.

Nugent, S. (1991). *Cultural and psychological influences on the father's role in infant development*. Journal of Marriage and the Family, 53, 475-485.

Pedersen, F. A., Anderson, B. J. & Kain, R. L. (1980). *Parent-infant and husband wife interactions observed at age five months*. In: F. Pedersen (Ed.), *The father-infant relationship: Observational studies in the family setting* (pp. 71-86). New York: Praeger.

Portegijs, W., Cloin, M., Roodsaz, R. & Olsthoorn, M. (2016). *Lekker vrij!?*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau/Atria.

Radin, N. (1982). *Primary caregiving and role sharing fathers*. In: M. E. Lamb (Ed.), *Non-traditional families: Parenting and child development*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.

Rohner, R. P. & Veneziano, R. A. (2001). *The importance of father love: History and contemporary evidence*. Review of General Psychology, 5(4), 382-405.

“Het inschakelen
van meer ervaren
ouders uit
hetzelfde land kan
helpen”

Samenwerken met vluchtelingenouders

⇒ Voorschoolse sector

De spreiding van asielzoekers en statushouders over de gemeenten maakt dat pedagogisch medewerkers en leerkrachten overal in Nederland met vluchtelingenkinderen en hun ouders te maken kunnen krijgen. In dit artikel bespreken we hoe leidsters en leerkrachten ouderbetrokkenheid kunnen vormgeven in het contact met ouders van jonge vluchtelingenkinderen.

In lijn met het SCP, het CBS en de Onderwijsraad hanteren we de term vluchtelingen hier niet in juridische, maar in sociologische zin: iedereen in Nederland die is geboren in een land waar veel vluchtelingen vandaan komen of die minstens één ouder heeft uit zo'n geboorteland, wordt tot vluchteling gerekend (Onderwijsraad, 2017).

In de afgelopen decennia hebben vele groepen toevlucht gezocht tot Nederland, zoals Tamils, ex-Joegoslaven en Ethiopiërs. Niet alleen tussen maar ook binnen deze groepen is sprake van diversiteit. Zo blijkt bijvoorbeeld uit het integratierapport *Vluchtelingengroepen in Nederland* (SCP, 2011) dat binnen de Iraakse groep veel mensen hoogopgeleid of juist laagopgeleid zijn, terwijl de middengroep relatief klein is. Sommige vluchtelingengroepen brengen politieke en religieuze conflicten van het herkomstland met zich mee naar het gastland. Zo kon het voorkomen dat Afghaanse vluchtelingen die in het herkomstland in de gevangenis hadden gezeten, in Nederland hun voormalige gevangenenbewaarders tegen het lijf liepen. Onderling wantrouwen kan ertoe leiden dat men het contact met landgenoten liever uit de weg te gaat.

Door het Nederlandse asielopvangbeleid komen vluchtelingen terecht op plaatsen verspreid over het land. In ongeveer een kwart van de Nederlandse gemeenten is een asielopvang gevestigd (www.coa.nl). En asielzoekers die een verblijfsvergunning krijgen, worden vervolgens verspreid over alle gemeenten gehuisvest. Dat betekent dat elke kinderopvangorganisatie of school te maken kan krijgen met vluchtelingenkinderen en hun ouders.

Intake en kennismaking

Voor veel vluchtelingenkinderen en hun ouders is alles aan het Nederlandse opvang- en onderwijsstelsel nieuw. Zij zijn min of meer per toeval in Nederland terechtgekomen, hebben geen voorkennis van het reilen en zeilen hier en beschikken niet over een uitgebreid netwerk van familieleden en landgenoten die hen kunnen informeren (Onderwijsraad, 2017). In sommige herkomstlanden is bijvoorbeeld de peuterspeelzaal een onbekend fenomeen (Muller & Kolijn, 2016).

Daarom is het bij vluchtelingenouders extra belangrijk om de tijd te nemen voor de inschrij-

ving en kennismaking. Enerzijds omdat het tijd kost om uit te leggen hoe de peuterspeelzaal of school hier functioneert, anderzijds is het in het kader van ouderbetrokkenheid belangrijk om de ouder(s) zo goed mogelijk te leren kennen. Is het gezin in Nederland compleet of zijn er gezinsleden elders achtergebleven of terechtgekomen? Is de echtgenote van de vloeiend Engels sprekende vader ook (hoog)opgeleid of is zij analfabeet? Zijn de kinderen door de oorlog niet naar school geweest of heeft het gezin in een vluchtelingenkamp gezeten met een goede NGO-school? Koesteren ouders hun islamitische achtergrond of zijn zij juist weggevlucht voor religieuze terreur? Er is tijd en vertrouwen nodig tussen pedagogisch medewerkers/leerkrachten en vluchtelingenouders om de puzzelstukjes compleet te krijgen.

Taalverschil en trauma

Bij het kennismakingsproces met vluchtelingenouders zijn vaardigheden om om te gaan met barrières op het gebied van taal en cultuur essentieel.² Een eerste voorwaarde is dat pedagogisch medewerkers/leerkrachten en ouders elkaar kunnen verstaan. Daarbij is creativiteit geboden. Is er een gezamenlijke taal waarin kinderopvang/school en ouders kunnen communiceren, bijvoorbeeld Engels of Arabisch? Zo niet, is er dan iemand in de omgeving in wie de ouders vertrouwen stellen en die kan vertalen? Zo niet, dan kan er wellicht worden geskyped met een kennis of familielid elders die vertalen kan. GoogleTranslate kan ook een middel zijn om elkaar dingen duidelijk te maken, en soms is het gebruik van de tolkentelefoon de enige optie. Voor al deze communicatievormen moet meer tijd worden ingeruimd dan wanneer professionals en ouders dezelfde taal spreken. Het is voor een goede start van het kind essentieel dat de voorgeschiedenis en bijzonderheden zo goed mogelijk in kaart worden gebracht.

Dat wil overigens niet zeggen dat leidsters of leerkrachten actief moeten informeren en doorvragen naar de vluchtgeschiedenis van het gezin. Wel is het belangrijk om te vragen naar hoe het kind functioneert en zich ontwikkelt. Het is mogelijk dat vragen hierover verhalen losmaken over wat het kind en het gezin hebben meegemaakt in het herkomstland, tijdens de vlucht of na aankomst in Nederland. Voor de pedagogisch medewerker of leerkracht is het belangrijk om dan zo veel mogelijk te blijven focussen op de behoeften van het kind.

Ook moet de pedagogisch medewerker/leerkracht weten welke ondersteuning, indien nodig, beschikbaar is in de wijk of in de gemeente, bijvoorbeeld een maatschappelijk werker verbonden aan de school, een wijkteam, of een trauma-expert bij de JGZ. Meer informatie over steun bieden aan vluchtelingenkinderen in het primair onderwijs is te vinden via www.augeo.nl.

Startpunt voor de integratie

Vanwege het beperkte sociale netwerk van veel vluchtelingenouders in de beginperiode in Nederland, kunnen de kinderopvang en de school van de kinderen een belangrijke rol spelen bij het integratieproces. Hier immers ontmoeten vluchtelingenouders andere ouders, praten ze met de leidsters of leerkrachten over hun kind, en komen ze in aanraking met de manier waarop de Nederlandse samenwerking functioneert.

Uit landelijke monitoring blijkt dat met name onder vluchtelingen gebrek aan participatie en sociaal isolement belangrijke problemen zijn (VluchtelingenWerk, 2014). Bij een groot deel van de volwassen vluchtelingen verloopt het inburgeringstraject moeizaam en blijft de Nederlandse taal een struikelblok om aan het werk te komen (Engbersen et al., 2015).

² Voor meer tips om te communiceren met anderstalige ouders verwijzen we naar het artikel *Begeleid ouders bij taalbarrières* van Marieke Postma in HJK, januari 2016, p. 28-31.

Contacten blijven dan grotendeels beperkt tot de taalklas, UWV en de integratieconsulent van VluchtelingenWerk.

Voor vluchtelingenouders kan de kinderopvang of de school een plek zijn waar ze in contact komen met de Nederlandse samenleving. De meeste vluchtelingenouders hebben vertrouwen in de school – inclusief de ‘peuterschool’ – en hebben hoge verwachtingen van wat die kan betekenen voor het toekomstperspectief van hun kinderen (Tuk, 2016). In veel herkomstlanden is de afstand tussen ouders en de school echter groter dan in Nederland, en is men niet gewend aan een actieve rol op school (Postma, 2016).

Welkom

Het is daarom belangrijk dat vluchtelingenouders zich allereerst welkom voelen op de peuterspeelzaal of op school. Enkele voorbeelden uit de kinderopvang- en onderwijspraktijk:

- Ruimte geven aan de eigen taal: actief uitdragen dat ouders die het Nederlands niet machtig zijn elkaar kunnen helpen in de eigen taal, en op de groep de eigen taal mogen spreken met hun kind.
- Ruimte creëren voor ontmoeting: een ruimte waar ouders kunnen binnenlopen en elkaar en de professionals kunnen ontmoeten voor een gesprek, ook zonder afspraak.
- Welkom op de groep: ouders zo veel tijd geven als nodig is om met hun kind te wennen op de groep. Niet alle pedagogisch medewerkers en leerkrachten vinden zoiets werkbaar. Hoe dan ook is het goed om, zeker bij vluchtelingenkinderen, na te denken over hoe het wennen zo prettig mogelijk kan verlopen, omdat zowel kind als ouder veel moeite kan hebben met het tijdelijke afscheid. Het inschakelen van meer ervaren ouders uit hetzelfde land en het inrichten van een gezellige ontmoetingsruimte kunnen helpen om de overgang te vergemakkelijken.

Het helpt ouders ook om te weten wat er op de groep gebeurt, zeker als zij geen enkel beeld

**“Er is tijd en
vertrouwen nodig
om de puzzel-
stukjes compleet
te krijgen”**

hebben van hoe het er daar in Nederland aan toe gaat. Al bij de intake kunnen foto's of filmpjes worden gebruikt van de dagelijkse gang van zaken op de groep. Ook bij de dagelijkse terugkoppeling is gebruikmaking van beeldmateriaal heel effectief. Door ouders uit te nodigen op de groep, bijvoorbeeld bij de start of de afsluiting van een thema, krijgen zij een beeld van hoe de professionals te werk gaan en hoe zij daar thuis bij kunnen aansluiten. Ook activiteiten als een spelletjesmiddag, een gezamenlijke boswandeling of een uitje naar de bibliotheek zijn geschikt om deze ouders meer zicht te geven op wat er op de peuterspeelzaal of in de kleutergroep gebeurt en hoe zij daarbij een rol kunnen spelen.

Sommige scholen gaan een stap verder en werken in lijn met de redenering van Yoshikawa et al. (2013) dat investeren in de zelfontplooiing van ouders ten goede komt aan de ontwikkeling van hun kind. Dit kan bijvoorbeeld de vorm aannemen van een wekelijkse koffieochtend voor moeders in isolement of Nederlandse taallessen voor anderstalige ouders. Kinderopvangorganisaties en scholen kunnen op deze manier een wezenlijke bijdrage leveren aan de integratie.

Ontwikkelingsstimulering thuis

Uit vele onderzoeken weten we dat het creëren van een stimulerende thuisomgeving voor de kindontwikkeling het meeste verschil maakt (Mesman, 2010). Hoe meer de thuisomgeving afwijkt van de omgeving in de kinderopvang of op school, hoe groter de uitdaging voor pedagogisch medewerkers en leerkrachten om

toch een verbinding te vinden. Door de taalbarrière, de culturele barrière en de relatieve onbekendheid met nieuwe vluchtelingengroepen, stellen vluchtelingenouders de professionals op de peuterspeelzalen en scholen in dit opzicht voor een uitdaging.

De confrontatie met ouders van wie je de achtergrond en gedachtewereld niet kent, maakt het allereerst noodzakelijk voor professionals om de eigen wensen en verwachtingen expliciet te maken. Zo verwachten professionals soms automatisch dat alle ouders met hun jonge kind praten, dat er speelgoed aanwezig is in huis en dat er gezamenlijk wordt gegeten.

Het is belangrijk dat pedagogisch medewerkers en leerkrachten bespreken wat ze van ouders verwachten en waarom ze dat belangrijk vinden. Daarbij is maatwerk geboden. Zo kan bijvoorbeeld met een hoogopgeleide vader uit Syrië het gesprek gaan over het belang van dagelijks voorlezen en welke middelen daarvoor beschikbaar zijn in de eigen taal. En zo kan met een analfabete alleenstaande moeder uit Soedan worden besproken hoe zij het kind minder voor de tv kan laten zitten en meer kan betrekken bij haar eigen huishoudelijke activiteiten.

Maar soms zal een ouder zo beschadigd zijn door de schokkende gebeurtenissen die het gezin heeft meegemaakt, dat het bieden van liefdevolle verzorging aan het kind al uitdaging genoeg is. Niettemin blijft voor pedagogisch medewerkers en leerkrachten de uitdaging om het betrekken van vluchtelingenouders niet 'op te geven', hoge verwachtingen te blijven koesteren en de open communicatie te blijven aangaan. Dan kun je voor leuke verrassingen komen te staan, zoals de ontmoeting met de Afghaanse vader die zijn jonge kinderen thuis uitgebreid had voorgelicht over de werking van de Nederlandse politiek. Of de Somalische moeder die uit het hoofd prachtige verhalen vertelde om haar kinderen in slaap te krijgen.

Paulien Muller is als senior adviseur werkzaam bij Sardes.

Bronnen

Engbersen, G., Dagevos, J., Jennissen, R., Bakker, L. & Leerkes, A. (2015). *Geen tijd te verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten*. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

Mesman, J. (2010). *Oud geleerd, jong gedaan - Investeren in ouders bevordert onderwijskansen van kinderen*. Leiden: Universiteit Leiden.

Muller, P. & Kolijn, E. (2016). *Peuters in de asielopvang naar de peuterspeelzaal - Handreiking voor kinderopvangorganisaties*. Utrecht: Sardes.

Muller, P. & Maarse, J. (2017). *Naar effectief taalonderwijs voor nieuwkomerskinderen*. In: Hoogeveen, K., Jepma, IJ. & Studulski, F. (red.). *Kansen bieden in plaats van uitsluiten*. Utrecht: Sardes.

Dourleijn, E. & Dagevos, J. (red.) (2011). *Vluchtelingengroepen in Nederland: Over de integratie van Afghaanse, Iraakse, Iraanse en Somalische migranten*. SCP: Den Haag.

Onderwijsraad (2017). *Vluchtelingen en onderwijs: Naar een efficiëntere organisatie, betere toegankelijkheid en hogere kwaliteit*. Den Haag: Onderwijsraad.

Tuk, B. (2016). *Vluchtelingenouders, opvoeding en school*. In: *Nieuwkomers op school - Onderwijs als startpunt voor een betere toekomst*. Huizen: Uitgeverij Pica.

VluchtelingenWerk (2014). *VluchtelingenWerk Integratiebarometer 2014. Een onderzoek naar de integratie van vluchtelingen in Nederland*. Amsterdam: VluchtelingenWerk.

Yoshikawa et al. (2013). *Country position paper on ECEC of the United States*. In: Aarssen, J. & Studulski, F. (red.). *Vversterk in international perspective. Early childhood education and care in six countries*. Utrecht: Sardes.

Samenwerken met laaggeletterde ouders

⇒ Primair onderwijs

Tijdens het promotieonderzoek *Thuis in Taal* van Martine van der Pluijm (Hogeschool Rotterdam, lectoraat Ouders in Rotterdam Zuid) werd een aanpak ontwikkeld die leerkrachten helpt om samen te werken met laaggeletterde ouders en de taalomgeving thuis te verrijken. De aanpak is op zes Rotterdamse scholen beproefd. De ervaringen zijn positief. Martine van der Pluijm beschrijft de belangrijkste inzichten en handvatten die haar onderzoek heeft opgeleverd.

'De grenzen van mijn taal zijn de grenzen van mijn wereld.'

Wie werkt met kinderen uit taalarme gezinnen ondervindt hoe treffend deze woorden van de filosoof Wittgenstein de problematiek illustreren. Niet alleen de taal van deze kinderen is beperkt, ook beschikken zij vaak over minimale ervaringen op basis waarvan zij woorden kunnen begrijpen die voor anderen zo vanzelfsprekend zijn. Denk aan een *greppel*, een *kraai*, een *koe* of de *zee*. Veel kinderen en ouders leven in een kleine wereld, missen ervaringen, waardoor deze woorden geen betekenis hebben.

Kijken naar de grenzen

Doordat ouders niet of weinig lezen, ontwikkelen zij ook op deze manier weinig taal. En omgekeerd: doordat ze een taalachterstand hebben, lezen zij minder vaak en graag. Dat geldt ook voor het voorlezen aan hun kind. Vaak worden deze gezinnen gehinderd door een beperkte Nederlandse taalbeheersing, maar zeker niet altijd. Het kan gaan om ouders met

een Nederlandse achtergrond en ouders met een migratieachtergrond.

Scholen herkennen taalarmoede in gezinnen en laaggeletterdheid bij ouders nog onvoldoende (Van der Pluijm, 2014). Juist deze problematiek leidt echter tot knelpunten in de samenwerking tussen leerkrachten en ouders. Ouders komen bijvoorbeeld niet naar bijeenkomsten of doen de gevraagde opdrachten niet met hun kind. Leerkrachten kunnen de samenwerking met laaggeletterde ouders effectief ombuigen, met de benodigde kennis en vooral de wil om anders naar laaggeletterdheid te kijken en ermee te experimenteren. Want een kant-en-klare aanpak is er niet, omdat alle ouders anders zijn en iedere leerkracht ook. Wat wel werkt is kijken naar de gezinnen: naar de grenzen van hun taal en de grenzen van hun wereld.

Mondelinge taal

Waarom samenwerking met ouders van jonge kinderen belangrijk is, behoeft nauwelijks uitleg. Veel onderzoek heeft het belang hiervan aangetoond en laat zien dat met name de

thuisbetrokkenheid invloed heeft (Bakker et al., 2013; Desforges & Abouchaar, 2003). Hetzelfde geldt voor het belang van taalstimulering van jonge kinderen, het fundament van het VVE-beleid.

Wat minder bekend is, is dat praten het fundament is voor de taalverwerving en de ontwikkeling van geletterdheid (Van Gelderen, 2011). De wijze waarop ouders thuis mondelinge taal stimuleren, in het Nederlands of een andere moedertaal, is van grote betekenis voor de taalontwikkeling en geletterdheid van jonge kinderen (Hart & Risley, 1995). Laaggeletterde ouders hebben moeite met het stimuleren van taal thuis en kunnen het taal- en geletterdheidsniveau van hun kinderen zelfs negatief beïnvloeden (Wasik, 2012). Deze ouders praten minder met hun kind en de kwaliteit van de taal die zij gebruiken is minder ontwikkeld.

Dat het actieve, mondelinge taalcontact tussen ouders en hun kinderen de basis is voor de vroege taalontwikkeling, is een belangrijke reden om juist in de onderbouw de samenwerking met deze ouders voorrang te geven. Maar over de wijze waarop dat op een effectieve manier kan, bestaan nog veel vragen (Van der Pluijm, Van Gelderen & Kessels, 2017).

Op basis van de uitkomsten van het onderzoek *Thuis in Taal* ontwikkelde Martine van der Pluijm gereedschappen voor scholen om de samenwerking met laaggeletterde ouders aan te gaan. Deze gereedschappen zijn te vinden op de website van het lectoraat *Ouders in Rotterdam Zuid*. Deze gereedschappen zijn beproefd door middel van onderzoek.

In de gereedschapskist is het volgende materiaal te vinden over de aanpak *Thuis in Taal*, die beproefd is op zes basisscholen:

- De handleiding *Ouders en taal*, die leerkrachten helpt om laaggeletterdheid te herkennen en de taalstrategie van ouders te bespreken.

- Tips en films voor het voeren van informele en kennismakingsgesprekken met laaggeletterde ouders.
- Gereedschap voor het organiseren van bijeenkomsten voor ouders, waarbij de drempel laag genoeg is voor laaggeletterde ouders.

Het materiaal is bedoeld ter inspiratie. Scholen kunnen ideeën opdoen en kunnen het materiaal op maat maken voor hun specifieke situatie. Het materiaal is ook bruikbaar voor lerarenopleidingen.

Zie: www.hr.nl/gereedschapskist

De leerkracht legt de basis

Samenwerking met laaggeletterde ouders begint, net als bij andere ouders, bij de leerkracht in de klas. Samenwerken aan de taalontwikkeling gaat beter als de hiervoor besproken benodigde basis is gelegd (Lusse, 2013). In het onderzoek *Thuis in Taal* is er steeds aandacht voor deze basis (door bijvoorbeeld kennismakingsgesprekken te voeren) en zijn inloopactiviteiten omgebogen naar laagdrempelige ouder-kind activiteiten die ouders helpen om het gesprek met hun kind te ervaren. Op veel scholen zijn inloopmomenten al onderdeel van het programma, waardoor de drempel voor leerkrachten niet hoog is om tijdens deze activiteit te experimenteren.

Om ouders effectief te ondersteunen om de taal van hun kind te stimuleren, zijn slechts kleine aanpassingen nodig die helpen om korte gesprekjes en veel interactie uit te lokken (Van der Pluijm, Van Gelderen & Kessels, 2017). Een eenvoudige spelvorm kan helpen om de benodigde beurtenwisselingen te stimuleren. Denk aan het spel *Wie ben ik?*, waarbij ouder en kind elkaar vragen stellen en hints geven om het juiste antwoord te raden. Ook kan de leerkracht een gesprek stimuleren door het kind een opdracht mee te geven, bijvoorbeeld: bespreek met mama of papa welke feesten

jullie allemaal kennen en welke je het leukste vindt. Ter ondersteuning van het gesprek kunnen kind en ouder samen een tekening maken. Omdat de ouders mogelijk leesproblemen hebben, is het raadzaam om, zeker in het begin, leesopdrachten te vermijden.

Hoewel dit soort ouder-kind activiteiten maar 20-30 minuten in beslag nemen, geven de wekelijkse terugkeer en de opbouw ervan een belangrijke impuls aan het gesprek. Deze opbouw bestaat uit drie stappen: 1) rolstimulering van de ouder, 2) ouders helpen taal prioriteit te geven (en niet het eindresultaat) en 3) het taalgebruik uitbreiden: meer woorden en meer abstractie (Zie handreiking *Thuis in Taal in een notendop*).

Doen wat werkt

Alles staat of valt met de positieve toon van de leerkracht. Die nodigt ouders en kinderen uit om mee te doen. Hoewel het voor de hand ligt om veel aanwijzingen te geven, is gebleken dat het het meest effectief is als de leerkracht modelleert. Alleen praten over de taalontwikkeling is voor laaggeletterde ouders vaak wat abstract. Veel ouders weten bovendien niet wat taalstimulering is en zijn onzeker over hun rol om taal te stimuleren (Wasik & Sparling, 2012). Het werkt beter om ouders samen met hun kind hun rol te laten ervaren met voorbeelden van de leerkracht en andere ouders. Voor ouders die de Nederlandse taal onvoldoende machtig zijn, kan het drempelverlagend zijn als zij met hun kind kunnen praten in de taal die zij het beste beheersen (en die zij ook thuis met hun kind spreken).

**“Samenwerking
met ouders
begint bij de
leerkracht in
de klas”**

“De activiteiten kosten relatief weinig tijd en leveren veel op”

Ouders willen weten wat hun kind leert, maar dat is niet gemakkelijk als je weinig kennis hebt over school en leersituaties (Van der Pluijm, 2014). Leerkrachten die werken met *Thuis in Taal* nemen het initiatief om de samenwerking met ouders vorm te geven ongeacht de achtergrond van ouders en de afstand die zij ervaren. Deze rol is relatief nieuw voor leerkrachten. “Samenwerken met ouders levert me zo veel op” is een terugkerend antwoord van deze leerkrachten op de vraag naar hun ervaring met deze samenwerking met ouders. Leerkrachten ervaren dat ze er niet alleen voor staan, meer plezier hebben in hun werk en dat ze het kind beter kunnen ondersteunen. De activiteiten kosten relatief weinig tijd en leveren veel op.

Gezien de kennis over wat van belang is voor de taalontwikkeling van jonge kinderen en het belang van samenwerking met laaggeletterde ouders, zijn andere activiteiten die weinig opleveren tijdverspilling. Denk aan bijeenkomsten in de ouderkamer waar een handjevol ouders komt en vaak net niet de ouders die de ondersteuning het meest nodig hebben. Die bijeenkomsten kan men schrappen. Dat is nodig, want er ligt veel druk op de schouders van leerkrachten en daarom is het belangrijk dat ze dat doen wat het meeste oplevert.

Kennismaken

De samenwerking met ouders start vanaf het eerste moment dat kinderen in de klas komen. De samenwerking begint ermee dat de leerkracht het kind en de ouders het gevoel geeft dat ze welkom zijn, met een glimlach, een belangstellend woord en een open houding. Dat is uitnodigend voor alle ouders, maar helpt juist laaggeletterde ouders de drempel over.

Een kennismakingsgesprek met ouders helpt de leerkracht om de wereld van het gezin te leren kennen, zeker als dit een wederkerig gesprek is en de leerkracht doorvraagt over de gezins-situatie (Lusse, 2013). Tijdens zo'n gesprek kan ook de taal en geletterdheid van ouders aan bod komen, evenals de mogelijk andere moedertaal en de manier waarop ouders hun kind tweetalig

opvoeden. Zo komt de leerkracht dicht bij de grenzen van de wereld en van de taal van kinderen en ouders. Of zelfs in die wereld, als het gesprek thuis plaatsvindt.

Andersom laat de leerkracht de wereld van de school zien door ouders uit te nodigen in de klas en activiteiten met hun kind te laten ervaren, waardoor het leren op school voor de ouders minder abstract wordt. Door dit alles maken leerkrachten contact met ouders en voeden zij het gesprek tussen ouders en kinderen thuis.

Dit gaat zeker niet altijd vanzelf. Leerkrachten ervaren het contact met sommige ouders toch als moeizaam. Tijdens het onderzoek bleken leerkrachten veel steun te hebben aan gerichte intervisie met collega's van hun eigen school en van andere scholen. Niet problematiseren, maar ervaringen uitwisselen en experimenteren met nieuwe ontwerpen dragen bij aan het vinden van betekenisvolle oplossingen en duurzame professionalisering (Kessels, 2012).

Drempel verlagen

Op basis van observaties van ouder-kind interacties die plaatsvonden voor- en na de implementatie van de handreiking (zie kader) is vastgesteld dat kinderen en ouders na de implementatie meer gaan praten, complexere taal gebruiken en dat ouders sensitiever zijn naar het kind. Dit zijn belangrijke redenen om door te werken aan deze aanpak en de drempel voor laaggeletterde ouders te verlagen. Temeer, omdat leerkrachten tijdens het onderzoek merkten dat vaak meer dan de helft van de kinderen in hun klas laaggeletterde ouders heeft (Van der Pluijm, 2014), veel meer dan zij aanvankelijk dachten.

Een terugkerende vraag die de leerkrachten stelden was of deze afstemming op laaggeletterde ouders de andere (vaak hoger opgeleide) ouders niet zou afschrikken. Dit is gedurende het onderzoek nooit het geval geweest. Veel scholen bereiken met de inloopactiviteiten wekelijks 70-100 procent van de ouders in de groep, moeders én vaders, ongeacht hun vooropleiding. Een bijkomend voordeel is dat ouders elkaar kunnen helpen en een voorbeeld voor elkaar kunnen zijn.

Buiten de onderzoeksscholen zijn er bovendien regelmatig (hoger opgeleide) ouders die zeggen dat ze behoefte hebben aan meer uitleg over wat hun kind op school leert en die graag willen meedoen in de klas om dat te ervaren. Misschien hebben veel ouders deze behoefte en kunnen leerkrachten hieraan vaker tegemoetkomen.

Martine van der Pluijm is pedagoog en als docent en onderzoeker werkzaam bij Hogeschool Rotterdam. Zij doet promotieonderzoek naar de samenwerking tussen leerkrachten en laaggeletterde ouders en is verbonden aan het lectoraat Ouders in Rotterdam Zuid.

Bronnen

Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M. & Oolbekkink-Marchand, H. (2013). *Leraren en ouderbetrokkenheid. Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren hierbij vervullen*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Desforges, C. & Abouchar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment: A literature review, research report 433*. London: Department for education skills.

Hart, B. & Risley, T. R. (1995). *Meaningful differences in the everyday experience of young American children*. Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.

Kessels, J.W.M. (2012). *Leiderschapspraktijken in een professionele ruimte. Inaugurale rede*. Open Universiteit.

Lusse, M. (2013). *Een kwestie van vertrouwen. Een ontwerpgericht onderzoek naar het verbeteren van het contact met ouders in het 'grootstedelijke' vmbo als bijdrage aan preventie van schooluitval*. Rotterdam: Rotterdam University Press.

Van Gelderen, A.J.S. (2011). *Het onderwijs in lezen en schrijven*. In: Van Gelderen, A.J.S. & Van Schooten, E. *Taalonderwijs: een kwestie van ontkavelen. Openbare les*. Rotterdam: Rotterdam University Press.

Van der Pluijm, M.S. (2016). *Thuis in Taal in een notendop. Een handreiking voor leerkrachten om laaggeletterde ouders te ondersteunen bij taalstimulering thuis*. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.

Van der Pluijm, M.S. (2014). *Taal begint Thuis. Ervaringen, Inspiratie en Tips voor samenwerking tussen scholen en ouders voor meer taalstimulering thuis*. Rotterdam: Programmabureau Beter Presteren.

Van der Pluijm, M.S., Van Gelderen, A.J.S. & Kessels, J.W.M. (2017). *Activities and strategies for low-educated parents to promote oral language development of their children*. Artikel in voorbereiding.

Wasik, B.H. (2012). *The role of Family Literacy in Society*. In: B. H. Wasik (Ed.), *Handbook of family literacy. Second edition*. New York: Routledge.

Wasik, B.H. & Sparling, J. (2012). *Nested Strategies to Promote Language and Literacy Skills*. In: B. H. Wasik (Ed.), *Handbook of family literacy. Second edition* (Pp. 66-86). New York: Routledge.

**"Sommige
vaders komen
'omdat ze van
hun vrouw
moesten'"**

Samen vertrekken, met moeders én vaders

⇒ **Primair onderwijs**

In de oudercontacten op scholen worden de honneurs meestal waargenomen door de moeders. Vaders laten zich een stuk minder zien. Dat hoeft niet zo te zijn, weet David Kranenburg, oprichter van Actief Ouderschap. Een vaderavond kan volgens hem al wonderen doen.

Vaders willen graag over opvoeden praten, maar krijgen daar minder gelegenheid voor dan moeders (Ho & Hiatt-Michael, 2013). Het is goed om je dat te realiseren als je op school partnerschap met vaders wilt versterken. David Kranenburg kent beide kanten van het educatief partnerschap. Hij heeft 30 jaar in het onderwijs gewerkt en is vader van twee zonen. Kranenburg richtte Actief Ouderschap op om professionals te stimuleren om samen met ouders te werken aan kansen voor kinderen

En dan kan het zijn dat er op een willekeurige avond in de school de hele gymzaal is gevuld met vaders, die aan statafels bitterballen etend over vaderschap praten. David Kranenburg: "Als directeur op een basisschool heb ik gemerkt dat je, als je samen optrekt met ouders, veel verder komt met de stimulering van de brede ontwikkeling van kinderen. Vanuit mijn rol als vader weet ik hoe fijn het is om over opvoeden te praten."

Belangrijk bij alle partnerschapstrajecten is dat je start met het waarom, het WHY, zoals de *golden circle* van Simon Sinek voorschrijft (zie afbeelding). Dit marketingmodel is ontwikkeld voor bedrijven, zodat ze meer inzicht krijgen in hun

klanten en daar beter op in kunnen spelen. Het onderscheidt een WHY een HOW en een WHAT. Als we dit model toepassen op ouderbetrokkenheid ontstaat het volgende: het *waarom* verwijst naar de kinderen en het vergroten van kansen voor kinderen. Het *hoe* omvat de samenwerking tussen ouders en professionals. Het *wat* ten slotte betreft het inspireren van professionals om de goede dingen te doen. David Kranenburg: "Als een professional vandaag hetzelfde doet als gisteren, kun je dan verwachten dat vaders wél opeens iets anders gaan doen? Wij stimuleren de professionals om goede dingen met de vaders te doen."

Nadenken over partnerschap met ouders

Maar wat zijn dan die goede dingen? Om daarachter te komen kan de school onder leiding van Actief Ouderschap een strategie-traject met het team starten. Allereerst wordt met het team gesproken over de samenwerking met ouders. Voor het samen optrekken is het belangrijk om te weten wat de wensen en verwachtingen zijn van ouders en school. Daarvoor organiseert Actief Ouderschap wensen- en verwachtingenavonden. David Kranenburg hanteert daarbij als uitgangspunt dat de school een juiste benadering van ouders vindt om samen te kunnen vertrekken. Hij heeft daarbij het volgende beeld: kinderen en ouders ontmoeten gedurende hun levensloop allerlei professionals met wie kort en soms langer contact is. Allemaal voegen ze in, en vertrekken ze ook weer. Het is dus van belang om na te denken over hoe je invoegt, samen optrekt en dan ook weer uitvoegt. Voor het invoegen moet je weten hoe je de ouder aanspreekt. Het vraagt soms om doorzettingsvermogen om de juiste snaar te raken.

Klachten ombuigen tot wensen

David Kranenburg en zijn collega's begeleiden de bijeenkomsten en zorgen ervoor dat beide partijen zich vrij voelen om zich uit te spreken. Klachten worden omgebogen tot wensen en verwachtingen. Dat levert de ouders en de school veel inspiratie op om samen door te gaan. Voorbeelden van verwachtingen en wensen van ouders zijn:

- School en thuis vullen elkaar aan en zijn elkaars verlengstuk. Slimme onderlinge communicatie tussen school en ouders, liefst digitaal.
- De school moet ouders aanspreken op hun competenties: wat kun je als ouder doen om van nut te zijn voor je kind of de school?
- Geef goede voorlichting. Met name vanaf groep 4 tot en met 6 weten ouders niet goed wat er van hen wordt verwacht, wat ze voor de school kunnen betekenen en wat ze thuis kunnen doen met hun kind.

De vaderavond

Een van de uitkomsten van zo'n inventarisatie kan zijn dat er behoefte is aan een vaderavond. Een vaderavond is voor Actief Ouderschap geen doel op zich. Kranenburg: "Soms word ik door een school gebeld en gevraagd om een vaderavond te begeleiden. Zo werkt het niet, want je moet eerst weten wat er nodig is. Maar als de avond aansluit bij de behoeften van vaders op die school en het team staat achter het idee, dan is het onze ervaring dat het een heel succesvolle avond wordt."

Hoe kan zo'n mannenavond verlopen? Ook hier begint het bij het invoegen: de vaders worden soms op ludieke wijze uitgenodigd. Een school maakte bijvoorbeeld samen met de kinderen uitnodigingen in de vorm van een sleutelhanger met een *like* ("Mijn vader is de beste"); het sloeg goed aan bij de vaders en de zaal liep vol. Bij het uitnodigen wordt ook meteen duidelijk gemaakt dat het een interactieve avond wordt, de telefoon moet mee om te kunnen stemmen en reageren.

Op de avond zelf zijn de vaders rond de statafels gegroepeerd, zodat ze aan tafel staan met een groep gelijkgestemden. Een goede binnenkomer is de vraag: "Waarom ben je op deze avond gekomen?" Dan blijkt dat sommige vaders komen, "omdat ze altijd komen naar bijeenkomsten op school", andere vaders "omdat hun kind hen heeft uitgenodigd" en er zijn ook altijd veel vaders die komen "omdat ze van hun vrouw moesten". Kranenburg: "Daar wordt dan hartelijk om gelachen en de sfeer zit er goed in."

Daarna gaat het gesprek over op de kern van de avond, namelijk opvoeden. Vaders praten in kleine groepen over datgene wat hen bezighoudt in de opvoeding. Door de vraag te stellen: 'Waar ben jij goed in als vader?' komen de sportieve, de geldverdienende of de knutsel-vaders met elkaar in gesprek over de vraag: 'Wat betekent dat dan voor jou als vader?' De leerkrachten gaan tussen de vaders staan en doen 100 procent mee met het gesprek.

Leerkrachten zien soms op tegen het contact met vaders, maar op zo'n avond ervaren zij dat ze gelijkwaardige partners zijn.

Het gaat om de match

Uiteraard houden niet alle vaders van bitterballen en statafels, net zo min als alle moeders goed kunnen tuinieren. Actief Ouderschap vindt het belangrijk om samen met de school manieren te vinden om alle ouders te benaderen. Dat kan alleen als de basis goed op orde is. Scholen, maar ook gemeenten, willen graag beginnen met een concreet product of een concrete activiteit: een vaderavond, de verteltas, VVE-thuis of Logo 3000. Kranenburg: "De ervaring is dat dit zelden werkt: je moet eerst werken aan de mindset en aan het gedrag van de professionals, en zo snel mogelijk in gesprek gaan met de ouders. Daarna kan er gekozen worden voor leuke en spannende projecten, of juist gewoon op dinsdagochtend of vrijdagmiddag na school koffiedrinken en praten over opvoeden. Het allerbelangrijkste is om ouders te vragen wat hen bezighoudt in de opvoeding van de kinderen en te luisteren naar wat moeders én vaders daarover te zeggen hebben."

Tot slot vroegen wij David Kranenburg als trendwatcher de volgende vraag te beantwoorden: welke trends zie jij in de invulling van het vaderschap?

"*Quality time* is (weer) helemaal terug op de agenda. Vaders willen graag een echte vader zijn en hebben daarbij het traditionele beeld in gedachte. Ze gaan met hun kind zwaarden smeden en vuur maken. Verder lijkt het erop dat we minder uit zijn op de benadrukking van culturele verschillen. Dus een speciaal aanbod voor bijvoorbeeld de 'Marokkaanse vader' is niet meer van deze tijd."

Heleen Versteegen is als senior adviseur werkzaam bij Sardes.

David Kranenburg is directeur van Actief Ouderschap, een organisatie die zich inzet om de samenwerking tussen ouders en professionals te versterken en die zich daarbij richt op de professionals.

Meer lezen

www.actiefouderschap.nl

Bronnen

Ho, H. & Hiatt-Michael, D.B. (2013). *Promising Practices for Fathers' Involvement in Children's Education*. Malibu: Pepperdine University.

“Zorg ervoor dat
alle kinderen en
hun ouders zich
welkom voelen”

Passend onderwijs of passende kinderen en ouders?

⇒ Primair onderwijs

Ongeveer twee derde van de vragen die binnenkomen bij Ouders & Onderwijs gaan direct of indirect over passend onderwijs. Vrijwel altijd gaan ze over de relatie, over communicatie of over het gelijk. Mark Weghorst gaat hier nader op in en concludeert: een goede relatie en een goede communicatie met ouders is voorwaarde voor het slagen van passend onderwijs.

Kinderen die extra aandacht nodig hebben zijn van alle tijden. Iedereen weet uit zijn eigen schoolcarrière de bijzondere klasgenoten te noemen, kinderen die wat extra uitleg kregen, een eigen aanpak kregen of soms ineens van het toneel verdwenen omdat ze naar een andere school gingen.

Passend onderwijs heeft daar niet veel aan veranderd. Wat wel is veranderd, is de positie van ouders. Ouders zijn mondiger, ze hebben meer toegang tot kennis over allerlei zaken, die zij ook gemakkelijker delen. Dat zien we ook terug in het onderwijs. De leerkracht kan niet meer, zoals vroeger, uitgaan van het vanzelfsprekende vertrouwen van de ouders. Ouders vragen door en informeren zichzelf. Ze halen hun informatie niet alleen bij de eigen school, maar koppelen dit ook aan ervaringsgegevens van andere ouders. Naast omgaan met de veranderende omgangsvormen en verwachtingen van ouders en hun snel toenemende kennisniveau, moeten scholen ook nog een wet (passend onderwijs) implementeren. Dat maakt het extra complex.

Het schoolsucces van kinderen hangt in grote mate af van de rol van de ouders. Betrokkenheid tussen ouders en kind is een belangrijke voorspeller van dit succes (www.expertisecentrumtop.nl). Leraren zijn passanten in het leven en in de leefwereld van een kind. Dat is een moeilijke rol, omdat ze veel zien, deskundigheid hebben, maar niet verder kunnen reiken dan de mogelijkheden van (de leefwereld van) dat kind.

Ongeveer twee derde van de vragen die binnenkomen bij Ouders & Onderwijs (momenteel een kleine duizend per maand) gaan direct of indirect over passend onderwijs. De vragen komen vaak onversneden binnen ('weet u een advocaat die voor mijn kind het onderwijs kan regelen?') en hebben bijna altijd betrekking op de thema's 'relatie', 'communicatie' en 'het gelijk'.

Relatie

Ouders van kinderen met speciale onderwijsbehoeften weten als geen ander hoe belangrijk de relatie is. Ze weten dat een prettige (school) dag erg afhankelijk is van de manier waarop de leerkracht de zorg voor hun kind vormgeeft.

Ouders zijn zelf primair verantwoordelijk voor hun kind, maar zijn een groot deel van de dag afhankelijk van de manier waarop onderwijsprofessionals daar vorm en inhoud aan geven.

In beginsel zijn ouders bereid om die verantwoordelijkheid daar neer te leggen. Ouders vertellen vaak dat ze het 'eerst een tijd hebben aangezien' en 'niet meteen aan de bel hebben willen trekken'. Dat moment – aan de bel trekken – is voor ouders vaak een grote stap. Het is immers nogal wat om de relatie op de proef te stellen met degene die overdag, zonder jouw directe toezicht, de verantwoordelijkheid draagt voor je kind.

Van professionals vereist dat sensitiviteit voor dit soort momenten. Ouders stellen vragen nooit 'zomaar', er zit opgebouwde zorg achter en er is moed voor nodig om vragen te stellen over de manier waarop de leerkracht de dingen doet. Dit is te voorkomen als er al lang voordat er ook maar sprake is van problemen, een relatie is tussen de leerkracht en de ouder, waarin het vanzelfsprekend is om zaken te bespreken. Dan zie je dat ouders vanaf het eerste moment meepraten over problemen en meedenken over oplossingen.

Ouders van kinderen die intensieve zorg nodig hebben, zijn als geen ander gewend aan de grillen van hun kind en hebben al vaak moeten improviseren in weer een nieuwe situatie. Hun rol in de relatie zou wat dat betreft actief meedenkend moeten zijn. Professionals zoeken vaak oplossingen door andere professionals te raadplegen, maar in de relatie met ouders liggen de oplossingen vaak zomaar voor het oprapen.

Communicatie

Er bestaan grote verschillen tussen ouders. Er zijn hoogopgeleide en ongeschoolde ouders, intelligente en zwakbegaafde ouders, er zijn ouders met veel eigen (financiële) mogelijkheden en ouders die in sterke mate afhankelijk zijn van het aanbod dat er is.

Onderwijsprofessionals moeten met al deze ouders kunnen communiceren. Ze zijn immers verantwoordelijk voor de relatie met alle ouders. Dat valt niet mee. Het betekent dat ze informatie die bij ouders terecht moet komen, vooral moeten geven vanuit het perspectief van de ouders. Soms kan dat het beste met een nieuwsbrief, soms met een gesprek, soms met een telefoontje en soms met een bezoek. Zoveel ouders, zoveel manieren om te communiceren.

Ouders & Onderwijs ziet een duidelijke lijn in de vragen van ouders. De communicatie tussen school en ouders verloopt niet altijd goed en de verantwoordelijkheid is niet altijd duidelijk. Dat is deels een kwestie van vaardigheden (hoe communiceer ik met die ouder: begrijpen we elkaar en wat kan ik doen als dat niet het geval is?) en het heeft deels te maken met de organisatie van de communicatie.

Voor situaties rond passend onderwijs is communicatie extra belangrijk, omdat het schoolsucces van kinderen niet alleen afhankelijk is van de betrokkenheid van ouders, maar ook van het onderling vertrouwen tussen ouders en school. In situaties waarin aanpassingen nodig zijn, is een goede basis voor overleg noodzakelijk (Hoogeboom, 2010).

Als de leerkracht en de ouders er niet uitkomen, wordt er vanuit het onderwijs vaak 'opgeschaald': van de intern begeleider naar de schoolleider, naar een schoolbestuurder, naar het samenwerkingsverband. Er zijn een aantal stappen te maken als het niet lukt. Ouders hebben maar één escalatieniveau en moeten bij iedere 'stap hoger' weer opnieuw beginnen met het contact, en nemen daarbij de eventueel opgebouwde frustratie uit het vorige contact (of contacten) mee. Omdat het vertrouwen in een oplossing te lijden heeft onder deze opschaling, komt de oplossing daarmee niet altijd dichterbij.

Onafhankelijke ondersteuning van ouders moet in elk samenwerkingsverband geregeld zijn, maar we zien in de praktijk dat dit niet echt van

de grond komt. Het zou enorm schelen als er professionele onafhankelijke ondersteuning beschikbaar is, die ouders ondersteunt in de communicatie met school (PO-raad e.a., 2017).

Het gelijk

Ouders hebben altijd gelijk. Ik heb het ooit zo opgeschreven, en hoewel de uitleg hiervan erg genuanceerd is, komt het nog steeds hierop neer. Alle ouders hebben altijd gelijk. Dit uitgangspunt helpt erg goed om in het werken met ouders oplossingen te vinden. Als professional ken ik ook de deskundige overwegingen, de objectieve en subjectieve gegevens waarop je professionele keuzes baseert. Maar ik weet ook dat oplossingen nooit tot stand komen zonder medewerking van de sleutelfiguren in de context van een kind. Dat zijn de ouders.

Een oplossing moet dus aansluiten bij de mogelijkheden van de ouders. Soms betekent dat dat je een paar professionele stappen terug moet doen. Misschien verradt zich daar wel de ware professional: een oplossing is immers alleen van professionele kwaliteit als deze uitvoerbaar is. En uitvoerbaar is een oplossing pas als deze wordt gedragen door de ouders.

Voor de praktijk van passend onderwijs is dit extra belangrijk. Het is in het belang van kinderen dat de oplossing wordt gedragen door alle partijen. Strijd moet worden voorkomen. En dat is het gemakkelijkst als je als professional de verantwoordelijkheid neemt voor het voorkomen van strijd. Dat lukt als je uitgaat van het standpunt dat ouders gelijk

**“De ouders
houden je met
de voeten op
de grond”**

hebben. Wanneer je dan ook nog rekening houdt met het feit dat ouders nooit verder kunnen reiken dan de eerstvolgende stap, voorkom je ook oeverloze besprekingen waarin ouders overtuigd moeten worden van de goede intenties en de werkbaarheid van de professionele oplossingen.

Wanneer ouders vanaf het begin deel zijn van het proces om tot oplossingen te komen, is het risico op professionele luchtfrictie niet zo groot. De ouders zullen je met de voeten op de grond houden. Zij hebben namelijk als geen ander belang bij oplossingen die werken.

Welkom

Het gaat dus om attitude. Of het nu gaat om het leggen en onderhouden van de relatie met ouders, om de manier waarop je met ouders communiceert, of om de wijze waarop je omgaat met ouders die niet instemmen met je professionele ideeën, het gaat erom hoe je daarin als onderwijsprofessional je houding bepaalt.

Ouders die goed contact hebben met de school van hun kind, noemen één overeenkomstig kenmerk: het contact met school begon met een welkomgevoel en de school wist dat gevoel door alle stormen en moeilijkheden heen vast te houden. Ondanks de duidelijke regels over zorgplicht, zijn er nog altijd ouders die dat welkome gevoel niet hebben en dan zoeken zij echt verder. Scholen waar ouders zich welkom voelen en die bij problemen niet 'van zich af gaan organiseren', hebben voor veel ouders een streepje voor. En belangrijker nog: die scholen kunnen zich over het algemeen meer (kleine) missers permitteren. Zolang daar maar op een open, eerlijke, zelfreflectieve manier over wordt gesproken.

Kortom, zorg ervoor dat alle kinderen en hun ouders zich welkom voelen, en houd dat ook in zwaar weer vol. Weet je verantwoordelijk voor de relatie met de ouders, weet met wie je communiceert en blijf daarin kritisch kijken naar je eigen rol en naar wat daarin wel en niet werkt. Zorg dat oplossingen voor ouders uitvoerbaar zijn. Zet je professionaliteit in om het bewijs voor het gelijk van ouders te leveren in plaats van het tegenovergestelde. Het gaat immers om passend onderwijs en niet om passende kinderen.

Mark Weghorst is maatschappelijk werker en thema-adviseur bij Ouders & Onderwijs. Hij houdt zich onder andere bezig met passend onderwijs en de positie van ouders daarbij.

Meer lezen

<https://www.oudersonderwijs.nl/nieuws/ouders-hebben-altijd-gelijk/>

Bronnen

Expertisecentrum TOP *Taal Ouderbetrokkenheid Participatie*. www.expertisecentrumtop.nl.

Hoogeboom, B. (2010). *Ouders en schoolsucces in het voortgezet onderwijs*. Amersfoort : CPS Onderwijsontwikkeling en advies.

Meer, J. van der & Vriezen, M. (2017). *De Staat van de Ouder*. Utrecht: Ouders & Onderwijs.

PO-raad, VO-raad, Ingrado, Gedragswerk, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Welzijn, Nji, VNG (2017). *Doorzettingsmacht organiseren*. Utrecht: Steunpunt Passend Onderwijs VO.

Weghorst, M. *Emancipatie door facebook*. Blog op www.oudersonderwijs.nl

Het startgesprek: vliegwiel voor ouderbetrokkenheid

⇒ **Primair onderwijs**

Op de Valentijnschool in Rotterdam voeren leerkrachten aan het begin van het schooljaar startgesprekken om ouders aan het woord te laten over hun kind. Wat maakt startgesprekken zo waardevol? Arline Spierenburg praatte erover met ouders van de Valentijnschool en met de locatiedirecteur Martin Krijgsman.

Het team van de Valentijnschool, een katholieke basisschool in Rotterdam-Delfshaven, is zeer tevreden over de beslissing om de jaarlijkse informatieavond in het begin van het jaar te vervangen door persoonlijke kennismakingsgesprekken. Zonder dat er een rapport op tafel ligt, spreken leerkracht en ouders elkaar aan het begin van het schooljaar. De opkomst is inmiddels honderd procent!

Het team van de school raakte steeds meer gefrustreerd over de matige opkomst van ouders bij de informatie- en rapportavonden. Daar wilden zij wat aan doen, omdat ze graag alle ouders willen bereiken en betrekken. Dat, gecombineerd met het gegeven dat ouders graag over hun eigen kind in gesprek gaan, leidde tot de keuze om in plaats van de informatieavonden voor alle ouders van een groep, met iedere ouder een individueel kennismakingsgesprek te houden.

Peiling onder ouders

Ouders & Onderwijs peilde onder ouders hoe zij denken over een startgesprek. Allereerst valt op dat lang niet alle scholen startgesprekken met ouders voeren. Van de scholen van de ondervraagde ouders houdt 43 procent startgesprekken, deels met het kind er bij, deels niet.

Op de vraag naar de wenselijkheid van een startgesprek zegt 80 procent van de ouders dat ze graag zien dat de school met startgesprekken gaat werken, 13 procent weet het niet en slechts 7 procent heeft geen behoefte aan een startgesprek.

De ouders die ervaring hebben met een startgesprek, zijn daarover positief en vinden dit nuttig. Ze vinden het een prettige manier om elkaar te leren kennen en de relatie bij de start van het schooljaar goed te beginnen. Het geeft duidelijkheid over de wederzijdse verwachtingen en er kunnen direct al een aantal afspraken worden gemaakt. www.oudersonderwijs.nl/nieuws/ouders-willen-meer-gelijkwaardig-zijn-ten-opzichte-van-school/

Voorbereiding

Het team was opgelucht dat de opkomst van ouders bij de kennismakingsgesprekken direct al hoog was. Zodra ouders over hun eigen kind met school in gesprek kunnen gaan, zo bleek, is de belangstelling van ouders groot en tonen ze zich heel betrokken. Locatieleider Krijgsman: "Een ouder die de Nederlandse taal minder goed beheerst heeft veel meer aan een individueel kennismakingsgesprek dan aan een informatieavond. Met een kennismakingsgesprek bouw je aan een relatie tussen leerkracht en ouders. Pas als die er is, kunnen ouders en school samen optrekken om een kind goed te begeleiden."

"Het is belangrijk voor een kind dat zijn ouders de weg naar school weten te vinden"

"Een goede voorbereiding is belangrijk," vertelt Krijgsman, "wil het startgesprek met alle ouders een succes worden. Lang niet alle ouders zijn gewend om op school zelf het woord te mogen voeren over hun kind of ze vinden dat spannend, omdat ze de Nederlandse taal niet goed beheersen. Daarom laten we ouders van tevoren weten dat het de bedoeling is dat ze zelf gaan vertellen over hun kind. Ouders kunnen dan thuis al nadenken wat ze willen delen met de leerkracht. De leerkrachten hebben ook altijd wel een paar vragen achter de hand om het gesprek op gang te brengen."

Gouden driehoek

Krijgsman ziet een duidelijke meerwaarde van de kennismakingsgesprekken voor zijn team. De extra informatie die ouders over hun kind geven is voor leerkrachten bruikbaar en belangrijk. Vanaf groep 3 neemt ook de leerling zelf deel aan het gesprek. "Daarmee hebben we de gouden driehoek van leerling - ouder - school aan tafel", zegt Krijgsman. "Leerkrachten horen van ouders wat zij belangrijk vinden voor hun kind. Ook kunnen leerkrachten checken of het beeld dat zij van een leerling hebben overeen-

“De school hoort van ouders wat ze nodig hebben om hun kind beter te begeleiden”

komt met het beeld van de ouder. In het gesprek daarover kunnen beelden en verwachtingen worden besproken en bijgesteld.”

Ouders op de Valentijnschool ervaren het kennismakingsgesprek als een positieve start van het schooljaar, vooral omdat ze zelf de leerkracht leren kennen en de mogelijkheid krijgen om hun eigen verwachtingen met de leerkracht te delen. Daar komt bij dat de leerkracht de ouder werkelijk ziet en in het contact met de ouder maatwerk kan bieden. Een ouder zegt: “Eerder kreeg ik in de tienminutengesprekken eigenlijk alleen maar te horen wat ik op het rapport al had gelezen. Nu kan ik in het startgesprek als ouder aan de leerkracht vertellen wat die moet weten over mijn kind.”

Drempelverlagend

De Valentijnschool beseft hoe belangrijk het is dat ouders betrokken zijn en betrokken worden bij het onderwijs van hun kinderen. Het startgesprek is daarvoor een uitstekend middel. Met het startgesprek is elke ouder al minimaal één keer in de school geweest. De school hoort van ouders zelf wat ze nodig hebben om hun kind beter te begeleiden en dat werkt drempelverlagend. Ouders komen daarna gemakkelijker met een vraag, zoeken eerder contact, vinden het fijn om op school te helpen of mee te doen aan ouderactiviteiten. Zo werkt het startgesprek als vliegwiel om ouders meer en op maat bij de school te betrekken. We geven een aantal voorbeelden.

Op de Valentijn hebben ouders elke dag gelegenheid om elkaar informeel te ontmoeten. Bijna alle ouders gaan bij het wegbrengen van hun kind even naar binnen, waar elke dag koffie en thee voor hen klaarstaat. Om vragen van ouders te beantwoorden, is de locatiedirecteur of de oudercoördinator daarbij aanwezig. Oudercoördinator: “Het is zo goed dat ouders elkaar hier kunnen ontmoeten! Sommigen zaten voorheen alleen thuis en komen hierdoor uit hun sociaal isolement. Het is belangrijk voor een kind dat zijn ouders de weg naar school weten te vinden.”

Taalcursus

Omdat vaders overdag vaak niet actief kunnen zijn op school, organiseert de school eens in de twee jaar een vaderweek met als hoogtepunt het vadervoetbaltoernooi. Verder kunnen ouders kiezen voor inhoudelijke ondersteuning om hun kind beter te begeleiden of om zichzelf verder te ontwikkelen. De school leert ouders hoe ze thuis op een speelse manier met taal en rekenen bezig kunnen zijn. Ouders die de Nederlandse taal nog niet voldoende beheersen kunnen samen met andere ouders een talencursus volgen op de school. Krijgsman: “Op de Valentijn accepteren we ouders zoals ze zijn. Als de taal een probleem is, bieden we ondersteuning als ouders dat willen. Het helpt als een ouder hoort dat er meer ouders zijn die taal lastig vinden en die op de eigen school van hun kind daarin verder kunnen komen.”

De startgesprekken op de Valentijn zijn een goede investering geweest en hebben bijgedragen aan een verrijkt schoolleven van kinderen, waarin ouders een actieve rol vervullen.

Arline Spierenburg is thema-adviseur bij de landelijke organisatie Ouders & Onderwijs. Daar werkt ze aan het thema ‘Ouders en school samen’: met kennis en advies op zoveel mogelijk plekken bijdragen aan een positieve en actieve samenwerking tussen ouders en school.

A photograph of three children hanging upside down from a blue metal bar in a schoolyard. The child on the left is wearing a brown puffer jacket and blue jeans. The child in the middle is wearing a black jacket and blue jeans. The child on the right is wearing a black jacket, blue leopard-print leggings, and purple sneakers. They are all smiling and looking towards the camera. In the background, there is a yellow building and some greenery. A white hexagonal box with a teal border is in the top left corner, containing the text "Het schoolplein zien wij als minimaatschappij".

“Het school-
plein zien
wij als mini-
maatschappij”

Heleen Versteegen

Expeditie Basisschool: naar een betere communicatie

⇒ **Primair onderwijs**

Expeditie Basisschool is een initiatief van twee ouders die hun frustratie over het eindadvies voor hun kinderen in groep acht hebben omgezet in iets positiefs. Zij waren ervan overtuigd dat de communicatie en samenwerking tussen leerkracht, kind en ouders beter kan en moet. Opvoeding en onderwijs zijn onlosmakelijk aan elkaar verbonden. In die verbondenheid kun je het beste van de kinderen naar boven halen. Maar dan moet je elkaar wel leren kennen en begrijpen. Heleen Versteegen beschrijft de expeditie en de opbrengsten op basis van een gesprek met de initiatiefnemers Kim Bogaerts en Marlies Pulsford.

Kim Bogaerts en Marlies Pulsford startten Expeditie Basisschool op de school van hun eigen kinderen. "Tijdens onze expeditie hebben we veel kennis en ervaring opgedaan op alle niveaus rondom opvoeding en onderwijs: van schoolbestuurders, politica, ministers, school-directeuren, leerkrachten, onderwijsdeskundigen, inspirators tot ouders en kinderen. We hebben ontdekt dat de brede ontwikkeling en het leren van kinderen thuis en op school wordt bevorderd door een optimale driehoeksrelatie tussen leerkracht, kind en ouders. Het schoolplein zien wij als minimaatschappij. Hoe maak je samen een gezonde samenleving? Vorm een leefbare gemeenschap, samen met school, de kinderen, de ouders en ondersteunende partijen op het gebied van gezondheid, sport, cultuur, natuur en techniek."

De start

Van Expeditie Basisschool kunnen we allemaal leren. Twee ouders die, in plaats van mopperen en klagen over een naar hun idee eenzijdig

schooladvies, het initiatief namen om samen met de school na te denken over een betere communicatie. Dat de betreffende moeders communicatiedeskundigen zijn, kwam goed van pas. Wat is het succes van hun aanpak?

De start van de expeditie is vergelijkbaar met andere initiatieven: een werkgroep gaat aan de slag met vragen over de koers van de school en over de wijze waarop er wordt gecommuniceerd. Daar voegt de expeditie een belangrijk gespreksonderwerp aan toe: hoe laten we aan ouders zien hoe hun kind zich ontwikkelt? Kunnen we in plaats van cijfers of goed/zeer goed, niet beter de talentprestaties en ontwikkelingen van de kinderen vastleggen? En hoe willen we dat doen? Bij Expeditie Basisschool draait het om het kind achter de leerling en de persoon achter de ouder én de leerkracht.

De werkgroep bestaat uit de directeur, wat leerkrachten, ouders (van de ouderraad en oudercommissie, "lieftst de kritische ouder") en

als dit mogelijk is kinderen uit de leerlingenraad. De werkgroep is 'de ambassadeur' van het traject en heeft de taak andere leerkrachten en ouders mee te nemen in de nieuwe ontwikkelingen. Kim en Marlies ondervonden als ouders dat de school een goed beeld heeft van hoe het kind zich op school ontwikkelt, maar dat je als ouder nodig bent om het aan te vullen met informatie over andere vaardigheden, talenten en ontwikkelingswensen van het kind.

Scholen die werken met 'omgekeerde gesprekken' of 'luistergesprekken' besteden hier ook aandacht aan. Expeditie Basisschool voegt daar een mooi instrument aan toe: de paspoorten. "De school kan iets vertellen over het rekenkundig vermogen van een kind op basis van de oefeningen uit de methodiekboeken en de citoscores, maar ouders zien hun kind rekenen als het een taart bakt of een bouwwerk van lego in elkaar zet. Door beide invalshoeken samen te voegen krijg je een completer beeld."

Elkaar leren begrijpen

Het paspoort is een aantrekkelijk vormgegeven formulier met vragen, die ouders, leerkracht en kind invullen. De paspoorten helpen bij het op gang brengen van een dialoog tussen de school en de ouders (en kinderen). In het begin van het jaar is er een kennismakingsgesprek, het algemene gedeelte van het paspoort wordt ingevuld. Het gesprek is allereerst gericht op elkaar leren kennen; er wordt gesproken over de onderlinge samenwerking en over hoe je elkaar kunt helpen en begrijpen.

"Het paspoort helpt bij het op gang brengen van een dialoog"

Paspoort

Ouder: "Schakel mij in voor..."

Leerkracht: "Dit heb ik nodig..."

Door elkaar te bevragen kom je op mooie matches, bijvoorbeeld een ouder die iets komt vertellen bij de week van het geld, of een ouder die Lentekriebellessen geeft (seksuele voorlichting).

Daarna volgen er dat schooljaar nog andere gesprekken, inclusief het overdrachtsgesprek. In die ontwikkelingsgesprekken ligt de nadruk meer op het kind: de wensen van kinderen, de verwachtingen van ouders en de doelen van de leerkracht. "Als ouders over hun kind praten, dan zitten zij in hun emotie en spreek je iemands ziel aan. Leerkrachten praten over een leerling vanuit een pedagogisch-educatief perspectief. Door het verschil in perspectief begrijpen zij elkaar soms niet."

De tienminutengesprekken veranderen in ontwikkelingsgesprekken en duren 15 in plaats van 10 minuten. Het paspoort zorgt ervoor dat de oudergesprekken vanuit een dialoog meer inhoud krijgen. Ouders worden aangesproken op hun kennis en ervaring, zodat zij op basis van wat zij kunnen ondersteuning bieden aan hun kind, de leerkracht en de school.

Leerkrachten gaven aan dat zij wel even moesten slikken om zoveel tijd te besteden aan kennismakingsgesprekken. Vervolgens merken zij dat ze het gestructureerd werken aan de brede ontwikkeling van de kinderen leuker en beter vinden. Ook ontstaat het besef dat het een investering is in de toekomst en dat dit minder reparatiegesprekken kost en minder ruis oplevert.

Aansluiten bij alle ouders

Het paspoort is slechts een hulpmiddel. Waar het om gaat is: een gelijkwaardige dialoog tussen ouder en leerkracht (en kind), echte belangstelling voor elkaar en het gezamenlijk belang, namelijk optimale ontwikkeling. De inhoud van de paspoorten kan per school en voorziening worden aangepast. Het meest ideaal is het als het paspoort de rapporten vervangt.

Expeditie Basisschool staat aan het begin van een ontwikkeling: de expeditie heeft, als één van de negen succesvolle initiatieven in 2017, subsidie ontvangen uit het Onderwijsinnovatiefonds van de gemeente 's- Hertogenbosch. Op twee scholen is de expeditie van start gegaan, maar streven is om alle Bossche scholen te bereiken. Dat vereist een goede afstemming met de verschillende doelgroepen. Vooral nog is er gewerkt met scholen waar 'kritische en betrokken ouders' zitten. Zou de expeditie ook aanslaan op scholen waar ouders zich mondjesmaat op school laten zien?

Kim en Marlies zijn als ouders op verzoek aangesloten bij de Bossche onderwijsagenda. Vanuit die positie kunnen zij de Expeditie naar de juiste ontwikkelroute voor kinderen van 0 tot 18 jaar een mooi vervolg geven op andere scholen in Nederland.

Heleen Versteegen is als senior adviseur werkzaam bij Sardes.

Meer lezen

www.expeditiebasisschool.nl
www.facebook.com/ExpeditieBasisschool
www.youtube.com/watch?v=kFB9MtwvBJk
 (film aanleiding start Expeditie Basisschool)
www.youtube.com/watch?v=HXM70psB0bw
 (film resultaten pilotproject)
www.youtube.com/channel/UC8x30Y-kFX-cyjwt0TGDkHKg (verschillende filmpjes over Expeditie Basisschool)

“De leerling
heeft zoveel
mogelijk de regie
van zijn eigen
ontwikkeling”

Hardnekkige tradities in oudercontacten doorbreken

⇒ Voortgezet onderwijs

Om tot een effectieve samenwerking met ouders te komen, moeten scholen nieuwe wegen inslaan. Wat doet er werkelijk toe in de samenwerking tussen school en ouders? En hoe kunnen scholen de samenwerking vorm geven? Mariëtte Lusse geeft antwoorden op deze vragen én voorbeelden uit de praktijk in het voortgezet onderwijs.

Wie kinderen wil helpen zich optimaal te ontwikkelen, doet er goed aan om met ouders samen te werken. Hoewel elke school ouderbetrokkenheid hoog in het vaandel heeft staan, worstelen veel scholen met de invulling hiervan.

Hardnekkig

Dit geldt zeker in het voortgezet onderwijs, waar ouders niet meer vanzelfsprekend de klas in kunnen lopen, en in de grootstedelijke context waar de verschillen in achtergrond tussen leraren en ouders een drempel kunnen opwerpen. Het komt regelmatig voor dat leraren en ouders elkaar pas spreken als er een negatieve aanleiding is, bijvoorbeeld slechte cijfers, problematisch gedrag of verzuim.

Dit zet het contact tussen leraar en ouder niet alleen op het verkeerde been, maar maakt het ook niet aantrekkelijk voor leerlingen om het contact tussen school en thuis te helpen bevorderen. Logisch dus, dat scholen het anders willen aanpakken. De traditionele vormen van oudercontact, zoals rapportgesprekken en ouderavonden, zijn echter zo hardnekkig ingebakken in de onderwijspraktijk, dat het lastig blijkt om een weg in te slaan die niet

alleen in woorden, maar vooral ook in daden afwijkt van deze traditie (Lusse, 2016). Toch zet een toenemend aantal scholen in op verandering en is er veel te leren van de innovatieve praktijken op deze scholen.

Thuisbetrokkenheid

De belangrijkste vragen die moeten worden beantwoord om een nieuwe praktijk vorm te geven zijn: wat doet er in de samenwerking tussen school en ouders werkelijk toe? En hoe kunnen scholen deze samenwerking realiseren?

Allereerst is van belang dat scholen het idee overboord gooien dat het er vooral om gaat dat ouders betrokken zijn bij de school van hun kinderen. Deze misvatting leidt automatisch tot eenrichtingsverkeer in het contact: scholen doen vooral hun best om ouders te informeren over hoe de school het onderwijs aanpakt en hoe hun kind zich daarin handhaaft. Dat ouders hun kind thuis begeleiden bij zijn schoolloopbaan is echter belangrijker dan hoe vaak ouders naar school komen (Bakker, Denessen, Dennissen & Oolbekkink-Marchand, 2013; Desforges & Abouchaar, 2003; Jeynes, 2012).

“Er moet heel wat op de schop om dit te realiseren”

Deze thuisbetrokkenheid heeft drie componenten: een pedagogische (het kind bemoedigen), een leerondersteunende (de wereld helpen vergroten en het naar school gaan helpen structureren) en een loopbaanondersteunende component (een klankbord vormen voor je kind, zodat hij kan reflecteren op ervaringen) (Lusse, 2016).

Kanteling

De samenwerking tussen school en ouders over de ontwikkeling van het kind zou vooral moeten bestaan uit:

- Uitwisseling tussen school, ouders en leerling over hoe de leerling zich thuis, op school en buiten school ontwikkelt.
- Afstemming van de wijze waarop leraren en ouders de leerling in die ontwikkeling kunnen steunen.
- Facilitering van school naar ouders (en van ouders naar school!) om de leerling thuis en op school goed te kunnen begeleiden.

Als scholen en ouders (en bij voorkeur ook buitenschoolse voorzieningen) uitwisselen, afstemmen en elkaar faciliteren, draagt dit eraan bij dat de invloedsferen van school en thuis elkaar overlappen, waardoor kinderen beter gedijen (Epstein & Associates, 2009). Het gesprek tussen school en ouders gaat dan over de ontwikkeling en begeleiding van de leerling niet alleen op school, maar ook thuis. Bovendien geeft dit voeding aan een positief en goed gesprek over leren en loopbaankeuzes tussen ouders en leerling thuis.

Hoewel dit op het eerste gezicht wellicht geen grote verandering lijkt, is het een essentiële kanteling in denken en handelen. Er moet dan ook heel wat op de schop om dit te realiseren (Lusse & Diender, 2014).

Uitwisseling

Omdat het in het onderwijs draait om het toekomstperspectief van de leerling, is het zinvol dat de loopbaanontwikkeling van de leerling de rode draad is van de gesprekscyclus met ouders. De gesprekken krijgen daarmee een andere inhoud. De nadruk ligt op de interesses, ambities en talenten van de leerling. Cijfers en gedrag worden wel besproken, maar dat gebeurt altijd in relatie tot en in dienst van de brede ontwikkeling van de leerling.

De leerling krijgt meer eigenaarschap over zijn eigen leren en presenteert zelf zijn voortgang en zijn ontwikkelpunten. Hierdoor ontstaat er een andere dynamiek in het gesprek. Het gesprek heeft een positieve inhoud, waardoor de leerling zich meer gesteund voelt en ouders handvatten krijgen om hun kind te bemoedigen. Doordat de ontwikkeling van de leerling ook thuis en buiten school onderwerp van gesprek is, heeft ook de ouder een actieve rol in het gesprek. Er is sprake van een dialoog tussen leerling, mentor en ouder. Ook bij collectieve ouderavonden is het mogelijk om meer uitwisseling te bewerkstelligen door ouders en leerlingen een actieve rol te geven (Lusse & Diender, 2014).

Afstemmen en faciliteren

Ieder voortgangsgesprek leidt tot nieuwe ontwikkelpunten voor de leerling, en tot afspraken over de wijze waarop mentor en ouders de leerling hierbij (thuis en op school) ondersteunen. Om de leerling te kunnen begeleiden, hebben mentor en ouder informatie van elkaar nodig over hoe de leerling zich thuis en op school ontwikkelt. Mentoren die de achtergrond van de leerling kennen, kunnen de leerling beter begeleiden in de klas. Ouders die weten wat er zich op school afspeelt, kunnen hun kind thuis beter begeleiden. De school kan ouders helpen om een begeleidende rol te vervullen, bijvoorbeeld door thuisopdrachten mee te geven die ouder en kind helpen om thuis op een positieve manier met elkaar te praten over leren en loopbaankeuzes (Lusse e.a., 2017).

Alle ouders bereiken

De effecten van thuisbetrokkenheid en samenwerking met school gelden voor alle leerlingen, ongeacht het opleidingsniveau, de sociaaleconomische positie of etnische achtergrond van ouders. Hoewel vrijwel alle ouders betrokken zijn bij de schoolloopbaan van hun kind, lijkt de drempel van school hoog voor ouders die weinig vertrouwen hebben in hun eigen ondersteuningscapaciteiten (Desforges & Abouchaar, 2003). Scholen voor voortgezet onderwijs in Rotterdam Zuid (vmbo, praktijkonderwijs en cluster 4), bereikten 95 procent van de ouders met individuele gesprekken. Een goede organisatie, een duidelijke uitnodiging en een vroegtijdige kennismaking dragen bij aan dit hoge bereik (Lusse, 2013).

Vormen van betere samenwerking met ouders in het vo

Het kennismakingsgesprek

Vroeg in het schooljaar individueel kennismaken met de ouders van elke leerling, legt de basis voor een goede samenwerking en voorkomt dat mentor en ouders elkaar pas spreken als er slecht nieuws is.

Het voortgangsgesprek

In voortgangsgesprekken (als alternatief voor rapportgesprekken) komen leerling, mentor en ouders tot afstemming over vervolgstappen in de ontwikkeling van de leerling, en de begeleiding zowel thuis als op school. De gesprekken hebben een positieve insteek en een brede agenda. De leerling heeft zoveel mogelijk de regie van zijn eigen ontwikkeling.

De interactieve ouderavond

Geen traditionele 'luisteravond', maar een ouderavond met veel (inter-)actieve werkvormen, waarin zowel leerlingen als ouders een actieve rol spelen. Deze werkvormen helpen ouders om zich beter in te leven in de ervaringen van hun kind en geven aanleiding om trots te zijn op hun kind. Daarnaast geven

de werkvormen ouders handvatten om hun kind thuis te begeleiden.

Thuisopdrachten

Mentoren geven een opdracht mee die leerling en ouders helpen om thuis een bemoedigend en goed gesprek te voeren over wat de leerling leert op school. Thuisopdrachten geven richting aan wat school van ouders verwacht in de begeleiding van leren en loopbaankeuzes.

Meer lezen

Deze werkwijzen zijn ontwikkeld met en uitgetoetst op scholen voor voortgezet onderwijs in de grootstedelijke context en zijn wetenschappelijk onderbouwd. In de volgende materialen zijn de werkwijzen uitgewerkt:

- De Gereedchapskist voor beter samenwerken met ouders (www.hr.nl/gereedchapskist). Hier plaats het lectoraat Ouders in Rotterdam Zuid van Hogeschool Rotterdam maandelijks een wetenschappelijk onderbouwde en in de praktijk beproefde werkwijze voor de samenwerking met ouders.
- De handreiking *Samenwerken aan schoolsucces: school en ouders in vo en mbo* (Lusse & Diender, 2014, uitgeverij Coutinho).
- De handreiking voor samenwerken met ouders aan LOB (Lusse e.a., 2017) verschijnt begin 2018 in de Gereedchapskist.

Mariëtte Lusse is pedagoog en werkt als lector 'Ouders in Rotterdam Zuid' bij het kenniscentrum Talentontwikkeling van Hogeschool Rotterdam. Zij promoveerde op een onderzoek met 15 scholen (veelal vmbo) in Rotterdam Zuid naar het vormgeven van de samenwerking met ouders als bijdrage aan preventie van schooluitval. Haar onderzoeksgroep verdiept zich samen met scholen in het verbeteren van de samenwerking met ouders in de grootstedelijke context en het versterken van de opvoedkracht van deze ouders. De producten die dit oplevert verschijnen in de 'Gereedchapskist voor beter samenwerken met ouders'.

Bronnen

Bakker, J., Denessen, E., Dennissen, M. & Oolbekkink-Marchand, H. (2013). *Leraren en ouderbetrokkenheid. Een reviewstudie naar de effectiviteit van ouderbetrokkenheid en de rol die leraren hierbij vervullen*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Desforges, C. & Abouchaar, A. (2003). *The impact of parental involvement, parental support and family education on pupil achievements and adjustment: A literature review, research report 433*, London: Department for education skills.

Epstein, J. & Associates (2009). *School, family, and community partnerships. Your handbook for action*. California: Corwin Press.

Jeynes, W. (2012). *A meta-analysis of the efficacy of different types on parental involvement programs for urban education*. Urban Education, 47, 706-742.

Lusse, M. (2013). *Een kwestie van vertrouwen. Een ontwerpgericht onderzoek naar het verbeteren van het contact met ouders in het 'grootstedelijke' vmbo als bijdrage aan preventie van schooluitval*. Rotterdam: Rotterdam University Press.

Lusse, M. (2016). *Contact met ouders in het grootstedelijke vmbo*. Pedagogiek, 36(3), 267-289.

Ouders en school: betrokken in dezelfde taal

⇒ Voortgezet onderwijs

Ouders willen hun kind graag helpen en ondersteunen tijdens de loopbaan in het voortgezet onderwijs. Maar zeker laagopgeleide, laaggeletterde en/of anderstalige ouders weten vaak niet goed hoe ze dat kunnen doen. Voor hen heeft het Kennisinstituut voor Taalontwikkeling ITTA (Universiteit van Amsterdam) de cursus *Mijn kind op de middelbare school* ontwikkeld. In dit artikel geven twee ontwikkelaars een korte introductie van deze oudercursus.

Elif en Yasin zijn de ouders van Daliyah (12), en zijn afkomstig uit Afghanistan. Elif werkt fulltime als buschauffeur en Yasin zorgt thuis voor hun vier kinderen. Daliyah is net begonnen in de brugklas van de middelbare school. Haar ouders vinden het heel belangrijk dat hun dochter onderwijs volgt. Zelf zijn ze in Afghanistan naar school geweest en hebben daardoor weinig kennis van en ervaring met het Nederlandse onderwijs.

De ouders van Daliyah hebben een uitnodiging voor een oudergesprek gekregen, voor na de eerste toetsweek, maar het is hun niet helemaal duidelijk wat er van hen wordt verwacht. Ze vertrouwen erop dat de docenten van Daliyah wel weten wat goed voor haar is. Yasin heeft een brief ontvangen van school over Magister; het ging onder meer over toegang tot de resultaten en de absentenregistratie. Ze vond het maar een lastige brief. Yasin zou, als ze kon, haar dochter wel willen helpen met haar huiswerk, omdat ze ziet dat Daliyah af en toe moeite heeft met bepaalde vakken en met haar

planning. Yasin is benaderd door de oudercoördinator voor een oudercursus, om kennis te maken met de gang van zaken op de middelbare school en om met andere ouders ervaringen uit te wisselen over het begeleiden van je opgroeiende kind tijdens deze nieuwe fase op school. Tijdens de cursus heeft ze kennisgemaakt met ouders van andere kinderen, en met hen ideeën over opvoeding en de samenwerking tussen school en ouders uitgewisseld. Zo heeft ze een beter beeld gekregen van hoe deze nieuwe school werkt en op welke manier zij haar dochter kan ondersteunen bij het leren en het volwassen worden; in gesprek blijven met je kind is het belangrijkste wat zij hiervan meeneemt.

Diversiteit

Het portret van Elif en Yasin is een typerend voorbeeld van ouders die hun kind graag willen helpen, maar niet goed weten hoe. Zo lopen er meer ouders rond met vragen over hoe zij hun kind kunnen begeleiden en ondersteunen in hun schoolloopbaan. Met name de overgang

van de basisschool naar het voortgezet onderwijs is een spannende periode, niet alleen voor het kind, maar zeker ook voor ouders. Er wordt opeens een beroep gedaan op (studie)vaardigheden die nog volop in ontwikkeling zijn, en dat geldt ook voor de sociaal-emotionele ontwikkeling.

Zo divers als de populatie kinderen op een middelbare school in Nederland, zo divers is ook de populatie ouders. Hoogopgeleid, laagopgeleid, anderstalig, Nederlandstalig: diversiteit alom. Wat de meeste ouders gemeen hebben, is dat zij hun kind zo goed mogelijk willen ondersteunen en begeleiden. Maar niet alle ouders zijn hiertoe voldoende toegerust; ouders zoals Elif en Yasin. Hun stem wordt nog onvoldoende gehoord. Een lagere taalvaardigheid, onzekerheid of onvoldoende kennis van het Nederlandse onderwijssysteem kan een reden zijn waarom deze ouders minder zichtbaar zijn. Om ouders voldoende toe te rusten voor de begeleiding van hun opgroeiende kind, heeft het ITTA in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam (UvA) een cursus interactievaardigheden voor ouders in het voortgezet onderwijs ontwikkeld, *Mijn kind op de middelbare school*. Deze cursus is ontwikkeld in het kader van kortlopend NRO-onderzoek (Nationaal Regieorgaan Onderwijsresearch).

Capaciteiten van ouders versterken

Kinderen die opgroeien in een milieu met hoogopgeleide ouders krijgen over het algemeen veel prikkels om te leren, doordat de interactie tussen ouder en kind stimulerend en verdiepend is. Daarnaast kennen ouders de school, weten zij er hun weg te vinden en zijn ze bekend met de mogelijkheden binnen het Nederlandse onderwijssysteem.

Bij laagopgeleide ouders is de afstand tussen school- en thuismilieu groter en is de interactie tussen ouder en kind vaak concreter en directiever. Ook wordt er minder gedaan aan educatieve activiteiten en is er minder hulp bij

huiswerk. Niet uit onwil, maar uit onmacht of een gebrek aan zelfvertrouwen (Mesman, 2011; Leseman, 2007; Jansen, 2014). Ouders die zelf geen onderwijs in Nederland hebben genoten, zoals Elif en Yasin uit het voorbeeld, beheersen het Nederlands vaak niet als hun moedertaal, en zijn daarnaast meestal ook minder bekend met het Nederlandse onderwijssysteem. Ouders krijgen te maken met onbekende terminologie zoals absentenregistratie, Magister of studieloopbaanbegeleider. Welke verwachtingen een school van ouders heeft, en hoe goed de school hun hulp kan gebruiken, is voor ouders als Elif en Yasin niet altijd voldoende duidelijk.

Met name laagopgeleide ouders die anderstalig zijn en/of een beperkte taalvaardigheid hebben, hebben baat bij een passende benadering die aansluit bij hun kennis en (taal)vaardigheden. Door beter aan te sluiten bij hun capaciteiten en deze te versterken, kunnen ze toch als educatief partner van de school fungeren.

Betrokkenheid verandert

Waar kinderen op de basisschool het vaak leuk vinden als hun ouders op school komen, zoeken tieners naar meer zelfstandigheid. Zij hebben niet zo'n behoefte aan ouders die precies bijhouden wat ze op school uitspoken of die controleren of het huiswerk al dan niet correct is gemaakt. De invulling van effectieve ouderbetrokkenheid verandert dan ook gedurende de schoolloopbaan (Hill & Taylor, 2004). Hoe ouder een kind wordt, hoe meer de nadruk komt te liggen op het bevorderen van zijn onafhankelijkheid en zijn motivatie om schooltaken zelfstandig uit te voeren (Locke et al., 2016).

Hierin ligt voor ouders en school een uitdaging om de afstand tussen thuis en school te overbruggen en een passende rol voor de ouders te vinden. Scholen in het voortgezet onderwijs hebben te maken met achterblijvende leerprestaties van leerlingen en kunnen de hulp van ouders goed gebruiken.

Bij de opzet van de oudercursus *Mijn kind op de middelbare school* zijn de auteurs uitgegaan van wat ouders nodig hebben om op informele wijze met hun opgroeiende kind over school te spreken; hen op een coachende manier te ondersteunen bij schoolse taken; en hun aspiratie en motivatie te stimuleren. De focus ligt daarbij op de ontwikkeling van interactievaardigheden van ouders en kinderen om zo tot een verrijking van het educatief thuismilieu te komen. Daarbij gaat het voornamelijk om het voeren van gesprekken naar aanleiding van vakinhouden en interesses van het kind. Tijdens de cursus oefenen ouders vaardigheden zoals het stellen van prikkelende, informatieve vragen bij de leerstof zonder dat zij die leerstof zelf hoeven te begrijpen.

Vragen, ervaringen en interactievaardigheden

De cursus bestaat uit een serie van acht bijeenkomsten. Vragen en ervaringen van ouders vormen het startpunt van elke bijeenkomst. De cursus is zo opgezet dat hij eenvoudig is aan te passen aan een schoolspecifieke situatie of aan de taalvaardigheid van de ouders.

Hoe help ik mijn kind bij het huiswerk? is een vraag die bij veel ouders leeft. Zoals we eerder in dit artikel hebben geschreven, zitten tieners niet altijd te wachten op ouders die controleren of het huiswerk al dan niet correct is gemaakt. Toch hebben kinderen wel behoefte aan steun, maar niet zozeer op een controlerende manier. De cursisten leren hoe je je puber helpt om zelfstandig te studeren, en hoe je oog leert krijgen voor de behoefte aan autonomie die hij of zij heeft. Dat kan door bijvoorbeeld open vragen te stellen, en het kind zelf met een oplossing voor het plannen van huiswerk te laten komen. Er worden gesprekstips besproken en geoefend met de ouders over hoe zij een gesprek met hun kind kunnen voeren zonder dat er wordt getornd aan die behoefte aan autonomie.

Hoe ziet een lesdag van mijn kind er eigenlijk uit? In de cursus wordt telkens aandacht besteed aan alle drie de actoren uit de pedagogische driehoek, waaronder het kind. Vooral ouders die in Nederland geen onderwijs hebben genoten, weten niet echt hoe een reguliere schooldag er uitziet. Een filmpje kan dan een mooi instrument zijn om ouder en kind hierover met elkaar in gesprek te laten gaan. Een onderdeel van de cursus is dan ook dat leerlingen tijdens de mentorles een filmpje maken, om zo aan hun ouders te laten zien wat ze zoal doen op school. Zoiets is een mooi aanknopingspunt om de interactie tussen ouder en kind te stimuleren. Zo kunnen ze bijvoorbeeld met elkaar in gesprek over regels en afspraken die op school gelden, wie de verzuimcoördinator is en waar het lokaal is waar ze altijd mentorles hebben. Op een informele manier kunnen ouders kennismaken met het onderwijssysteem doordat verschillende actoren op school worden benoemd, hun kinderen laten zien van welke docenten ze les hebben en waar ze zitten tijdens de pauze.

Wat verwacht de mentor van mij tijdens het tienminutengesprek? Ook een vraag die bij ouders leeft, zoals uit het voorbeeld van Yasin al bleek. De school wordt vaak gezien als professioneel, een ouder kan zich afvragen wat zijn rol kan zijn en hier onzeker over zijn. In de cursus bespreken ze met elkaar hoe je een tienminutengesprek al kunt voorbereiden, kijken ze naar filmpjes en discussiëren ze over wat de functie van een dergelijk gesprek is en wat de rol van de ouder is. Of welke onderwerpen ze met een mentor kunnen bespreken. Het hoeft niet altijd te gaan over problemen, maar ook over iets wat je kind goed doet of waar het succesvol in is.

“Leren hoe je je puber helpt om zelfstandig te studeren”

Materialen voor de oudercursus

De oudercursus bestaat uit acht bijeenkomsten. Voor iedere bijeenkomst is oudermateriaal ontwikkeld, met achtergrondinformatie en tips voor ouder-kindgesprekken. Ook zijn er woordenlijsten beschikbaar bij het materiaal waarin schoolspecifieke kernbegrippen worden uitgelegd. Deze woordenlijsten zijn bedoeld voor ouders van wie het Nederlands niet de moedertaal is: ze zijn geschreven op taalniveau A2.

Naast het materiaal voor ouders is er per bijeenkomst ook een trainershandleiding. Hierin wordt eenvoudig beschreven wat het

beoogde doel is van de bijeenkomst in kwestie, welke stappen genomen moeten worden en hoe de trainer de deelnemers hierbij kan begeleiden. Aanvullend hierop biedt de trainershandleiding achtergrondinformatie bij de uitgangspunten van het materiaal. De trainershandleiding biedt zo veel houvast, dat de cursus ook gegeven zou kunnen worden door een oudercoördinator van de school zelf of door een externe organisatie.

De materialen van de oudercursus zijn vrij te verkrijgen via www.itta.uva.nl/projecten/ouders-en-school-samen-betrokken-60

**“Vragen en
ervaringen van
ouders zijn het
startpunt”**

Meer betrokken

Yasin is erg blij dat ze heeft deelgenomen aan de oudercursus. Vooral de oudercoördinator trok haar over de streep; ze gaf haar het gevoel te willen helpen zonder Yasin het gevoel te geven dat het raar was dat ze niet helemaal begreep hoe de nieuwe school van haar dochter werkt. Het uitwisselen van ervaringen en tips was zeer waardevol voor Yasin. Het gaf haar een fijn gevoel te weten dat er meer ouders zijn die tips kunnen gebruiken om hun kind te ondersteunen bij het leren; en te weten hoe zij omgaan met beginnend puberaal gedrag. De oudercoördinator bleek zelf ook moeder van vier kinderen te zijn, allemaal in de tienerleeftijd, en ook zij worstelde soms met de begeleiding van huiswerk. Yasin heeft het gevoel dat de afstand die ze eerst voelde nu verkleind is; ze weet wat er van haar dochter wordt verwacht op school en ze weet wie ze kan bereiken als ze een vraag heeft over school. Volgende week staat het eerste oudergesprek gepland met de nieuwe mentor van haar dochter. Ze verheugt zich er nu al op, de toetsweek heeft Dalayah inmiddels overigens glansrijk doorstaan.

N.B. Verdere aanbevelingen voor het opzetten van de oudercursus en bevindingen naar aanleiding van de pilot staan beschreven in het NRO-onderzoeksrapport IVOVO: Interactievevaardigheden voor ouders in het voortgezet onderwijs (2017).

Marlies Elderenbosch is adviseur bij het Kennisinstituut voor Taalontwikkeling ITTA. Daar werkt zij binnen de marktgroep Volwassenen, waar haar voornaamste aandachtspunten taal- en ouderbetrokkenheid, basisvaardigheden en volwassenen-educatie zijn.

Niki Moeken is adviseur bij het Kennisinstituut voor Taalontwikkeling ITTA, binnen de marktgroep Onderwijs. Zij houdt zich voornamelijk bezig met kwaliteitsverbetering in het vmbo, mbo en de ISK.

Bronnen

Elderenbosch, M., Moeken, N., Scheltinga, F. & Kuiken, F. (2017). *IVOVO: Interactievevaardigheden voor ouders in het voortgezet onderwijs*. Amsterdam: Kennisinstituut voor Taalontwikkeling ITTA UvA en Universiteit van Amsterdam.

Hill, N. E., & Taylor, L. C. (2004). *Parental school involvement and children's academic achievement: Pragmatics and issues*. *Current directions in psychological science*, 13(4), 161-164.

Janssen, M. (2014). *Children from low-income and immigrant backgrounds: to what extent are they at risk?* Nijmegen: Radboud Universiteit.

Leseman, P.P.M. (2007). *Achterstandenbeleid: voorbij de voor- en vroegschoolse periode*. In P.A.H. Van Lieshout, M.S.S. Van der Meij & J.C.I. De Pree (Red.), *Bouwstenen voor betrokken jeugdbeleid*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Locke, J.Y., Kavanagh, D.J. & Campbell, M.A. (2016). *Overparenting and homework: the student's task, but everyone's responsibility*. *Journal of psychologists and counsellors in schools*, 26 (1), 1-15.

Mesman, J. (2011). *Oud geleerd, jong gedaan*. *Het Jonge Kind* 11, 9-12.

“Het is van belang
dat studenten zo
veel mogelijk de
regie hebben over
het contact”

Ouderbetrokkenheid in het mbo: hobbels en oplossingen

⇒ Middelbaar beroepsonderwijs

Hoe kunnen mbo-opleidingen de ouders zodanig betrekken, dat het daadwerkelijk bijdraagt aan het schoolsucces van de studenten? Annette Diender beschrijft waar het knelt en geeft voorbeelden van oplossingen die mbo-opleidingen hiervoor hebben gevonden.

"Welkom bij deze eerste bijeenkomst van de ouderraad. Als ik vragen mag: wat is uw motivatie om hieraan deel te nemen?"

"Op de middelbare school zat ik ook in de ouderraad". Een aantal ouders knikt instemmend.

"Ik hoop een beetje meer 'feeling' te krijgen met de school, want ik krijg zo weinig informatie en mijn kind vertelt thuis niets." De meeste ouders knikken instemmend.

"En wat vindt uw kind ervan dat u hier zit?"

"Die vindt het vreselijk!" Alle ouders knikken instemmend.

Deze start van een ouderraad illustreert op een pijnlijke manier de worsteling met ouderbetrokkenheid in het mbo. Een praktijk die gelukkig aan het veranderen is. Betrokkenheid van de ouders is een belangrijke factor voor schoolsucces, ook voor jongeren in de mbo-leeftijd. Daarover bestaat weinig onenigheid. Maar hoe je als opleiding ouders zodanig betreft, dat dit daadwerkelijk bijdraagt aan het schoolsucces van studenten, daar zijn veel opleidingen nog naar op zoek.

Behoefte aan informatie

Het eerste dat mbo-opleidingen vaak doen is een ouderraad instellen. Dat is op zich niet onlogisch: het is belangrijk om te weten hoe ouders tegen de opleiding aankijken en waar hun behoeften liggen. Meestal zijn het echter steeds dezelfde ouders die gehoor geven aan zo'n oproep: vaders en moeders die altijd al actief zijn op de school van hun kinderen, de mondige en taalvaardige ouders. Niet toevallig waren de ouders uit het citaat over de ouderraad allemaal van Nederlandse afkomst, terwijl de opleiding een gemengde populatie heeft.

Meedenken over het beleid van de opleiding is vaak niet de eerste behoefte van ouders, ook niet van de ouders die zich aanmelden voor de ouderraad. De meeste van hen willen weten hoe het met hun eigen kind en zijn studievoortgang gaat (Severin, 2016). Veel ouders ervaren dat de mbo-opleiding erg karig is met informatie over hun kind, en dat de opleiding hen te laat inschakelt als er problemen zijn. Het is zaak dat mbo-opleidingen die willen werken aan meer ouderbetrokkenheid tegemoet komen aan de behoeften van de ouders. Ouders verschillen in

de mate waarin ze geïnformeerd willen worden, maar de essentie is dat zij voldoende op de hoogte moeten zijn om hun kind thuis goed te kunnen ondersteunen (Lusse & Diender, 2014). Kan hun kind de gevraagde zelfstandigheid aan of moeten ze meer toezicht houden? Heeft het

kind de juiste studiekeuze gemaakt of heeft hij ondersteuning nodig bij verdere oriëntatie? Gaat alles goed of zijn er problemen waar hun kind hulp bij nodig heeft?

Weerstand

Het voorbeeld van de ouderraad laat ook zien dat studenten weerstand hebben tegen de deelname van hun ouders aan een ouderraad. De meeste studenten vinden het buitengewoon vervelend als hun ouders buiten hen om met school in gesprek gaan. Ze stellen het doorgaans best op prijs dat hun ouders belangstelling hebben voor hun schoolloopbaan, en willen graag dat hun ouders trots op hen zijn, maar ze willen ook meer zelfstandigheid en voor vol worden aangezien. En terecht, ze zijn immers (bijna) meerderjarig.

De weerstand van studenten werpt extra drempels op voor het

contact tussen opleiding en ouders. Studenten kunnen hun ouders ontmoedigen om naar school te gaan, en soms blokkeren zij zelfs het contact door belangrijke informatie voor hun ouders achter te houden. Het is daarom van belang dat mbo-opleidingen het contact met ouders op zo'n manier inrichten, dat studenten het als positief ervaren. Belangrijk daarbij is dat het contact niet alleen wordt benut om problemen te bespreken, maar juist ook om te laten zien wat er goed gaat. Daarnaast is het van belang dat studenten zelf de regie hebben over het contact.

Betrokkenheid thuis

Moeten we dan concluderen dat het verkeerd is om een ouderraad in te stellen op een mbo-opleiding? Nee, dat niet, inspraak van ouders kan heel nuttig zijn. Er zijn echter andere activiteiten die urgenter zijn, en die bovendien meer rendement opleveren. Verschillende onderzoeken hebben aangetoond dat het een positief effect heeft op schoolsucces als ouders thuis blijf geven van positieve betrokkenheid bij de schoolloopbaan hun kind, ook als het kind meerderjarig is. Dit geldt ook voor het contact tussen school en ouders over het eigen kind. Van ouderparticipatie in ouderraden is dit effect nergens aangetoond (Bakker, Denessen, Dennissen & Oolbekkink-Marchand, 2013; Lusse, 2013). Daarom is het zaak dat mbo-opleidingen de schaarse tijd en energie die zij in ouderbetrokkenheid kunnen steken zodanig inzetten, dat het bijdraagt aan die positieve betrokkenheid thuis.

Er zijn steeds meer voorbeelden van activiteiten waarmee mbo-opleidingen dit kunnen bewerkstelligen. De eerste kans doet zich voor bij de start van de opleiding. Het gezegde 'een goed begin is het halve werk' bewijst zich dubbel en dwars, want als je een relatie opbouwt 'in vrede' (zoals Iliass El Hadioui (2011) dat zo treffend verwoordt), vergroot je de kans dat je elkaar later ook kunt vinden als er knelpunten zijn op te lossen, én dat de student zich prettig voelt bij het contact tussen school en ouders. Dit betekent dat het belangrijk is dat opleidingen

investeren aan de voorkant: tijdens het keuze-proces, de aanmelding en de intake.

Duidelijkheid

Veel ouders zoeken naar hun rol in de school-loopbaan van hun (bijna) volwassen kind. Studenten willen vooral geen uitzondering zijn, ze willen niet de enige 'sukkel' zijn die met zijn ouders naar school komt. Als de opleiding duidelijk is over de manier waarop de school wil samenwerken met studenten en ouders, helpt dat ouders bij het invullen van hun rol en studenten bij het weerstaan van de groepsdruk. Dat scheppen van duidelijkheid begint al bij de publiciteit rondom open dagen. Daarin kun je uitstralen dat het vanzelfsprekend is dat studenten een ouder of een belangrijke ander meenemen.

Daarnaast zijn er meer manieren waarop opleidingen kunnen investeren aan de voorkant en de toon kunnen zetten voor een goede samenwerking: ouders uitnodigen bij de intake, collectieve welkomstbijeenkomsten, ouders invliegen aan het eind van een meeloopdag, ouders uitnodigen om de onderwijsovereenkomst te komen tekenen en persoonlijk kennis te maken met de studieloopbaanbegeleider.

Tijdens de welkomstbijeenkomst voor de zomer vraagt een ICT-opleiding aan ouders welke goede ervaringen ze hebben met het contact met de vo-school van hun kind. De ouders schrijven deze ervaringen op post-its. Vervolgens selecteren ze de post-its met ervaringen die ouders graag terug zouden zien op het mbo. Dit leidt tot een goed gesprek over verwachtingen, en geeft duidelijkheid over de verwachtingen waaraan de opleiding wel en niet kan voldoen.

Een tweede gelegenheid dient zich aan als studenten een aantal weken aan de slag zijn. Dat is een moment waarop ze zelf aan hun ouders kunnen laten zien wat ze leren op de

opleiding en hoe hun toekomstig beroep eruit ziet. Door het praktische karakter van het mbo is er vaak veel om te laten zien aan ouders. Door studenten deze ouderavond (of desgewenst achterbanavond) zelf te laten organiseren, houden ze de regie over het contact tussen school en ouders.

Een opleiding welzijn werkt met de studenten de eerste tien weken toe naar de ouderavond, die zo een mooie climax vormt. In de eerste periode van de opleiding maken studenten een enorme persoonlijke groei door. Als zij dit laten zien, leidt dit tot grote trots bij de ouders en een positieve sfeer rondom ouderbetrokkenheid. Het succes van deze avond wordt vergroot doordat de docenten besloten hebben om allemaal aanwezig te zijn. Zo benutten zij de gelegenheid om informeel kennis te maken met ouders. Dat verlaagt de drempel voor toekomstig contact.

Een derde gelegenheid is het voortgangsgesprek (Lusse & Diender, 2014). Na een aantal maanden, en vooral als de student zijn eerste stage heeft gehad, is het zinvol om de balans op te maken. Zit de student op zijn plek? Voldoen de opleiding en het beroep aan zijn verwachtingen? Hoe gaat het met de lesstof, de cijfers, de aanwezigheid? Hoe bevalt het de student in de groep?

Een opleiding voor beveiligers heeft voortgangsgesprekken met studenten en ouders geïntroduceerd en is hier erg enthousiast over. Studenten bereiden zelf het gesprek voor en nodigen een ouder uit. Zo slaat men meerdere vliegen in één klap: studenten maken de balans op van hun keuze en voortgang, ze houden de regie over het gesprek, ouders worden betrokken en denken mee met hun kind, en er wordt een sfeer gecreëerd waarin student, ouder en studieloopbaanbegeleider in gelijkwaardigheid een gesprek voeren over de schoolloopbaan van de student.

“Ze willen niet de enige ‘sukkel’ zijn die met zijn ouders naar school komt”

Maatwerk

Grappig genoeg merken opleidingen die op deze manieren de drempel voor ouders verlagen, dat de inspraak (zoals de ouderraad beoogt) dan vanzelf volgt. Ouders die op de hoogte zijn van hoe het hun kind op school vergaat en die zich uitgenodigd voelen om contact op te nemen, stellen vaker kritische vragen en geven feedback op het beleid. Toegegeven, het is voor opleidingen niet altijd gemakkelijk om daarmee goed om te gaan, maar het leidt er wel toe dat opleidingen scherp blijven en weten hoe ouders tegen de opleiding aankijken.

De verschillen tussen mbo-opleidingen zijn groot. Het thema ouderbetrokkenheid sluit beter aan bij de cultuur en beroepspraktijk van bijvoorbeeld een opleiding zorg & welzijn dan van een bouwopleiding. Maar voor een bouwopleiding is het weer makkelijker om ouders te laten zien wat studenten leren dan voor bijvoorbeeld een opleiding bedrijfsadministratie. Ook de ouderpopulaties verschillen enorm: voor sommige opleidingen is het geen probleem om ouders naar school te krijgen, andere opleidingen moeten daar veel moeite voor doen. En niet in de laatste plaats zijn de verschillen tussen studenten groot, in leeftijd, zelfstandigheid en (culturele) achtergrond. Voor sommige (meerderjarige) studenten zijn het niet de ouders die de belangrijkste steun bieden. Zij nodigen liever een partner, vriend of ander familielid uit voor bijeenkomsten of gesprekken op school.

Maatwerk is dus geboden, en het is van belang dat studenten zo veel mogelijk de regie hebben over het contact. Want de kern is dat elke student iemand in zijn persoonlijke omgeving heeft die trots op hem is als het goed gaat, die opmerkt als het niet goed gaat, en die meedenkt als er knelpunten zijn op te lossen of als er keuzes moeten worden gemaakt.

Annette Diender werkt als zelfstandig adviseur samen met scholen en beleidsmakers aan de thema's ouderbetrokkenheid en loopbaanoriëntatie en -begeleiding.

Meer lezen

Het handboek *Samen werken aan schoolsucces. School en ouders in het vo en mbo* van Mariëtte Lusse en Annette Diender (2014, uitgegeven bij Coutinho) biedt inzicht in het waarom en het hoe van ouderbetrokkenheid in het vo en mbo. Het boek is gebaseerd op het promotieonderzoek van Mariëtte en de praktijkervaringen van Annette.

Colofon

ISBN 978-90-5563-136-0

Titel

De stem van ouders, voor succesvolle samenwerking.

Sardes Special - Nummer 22

Auteurs

Annette Diender, Ellen Donkers, Marlies Elderenbosch, Karin Hoogeveen, Mariëtte Lusse, Niki Moeken, Paulien Muller, Martine van der Pluim, Arline Spierenburg, Heleen Versteegen, Mark Weghorst.

Redactie

Karin Hoogeveen
Heleen Versteegen
Arline Spierenburg

Tekstredactie

Tekstbureau Elise Schouten, Wesepe

Uitgave

Sardes, Utrecht

Vormgeving

Grafisch Geluk, Rotterdam

Foto's

Annemiek van der Kuil - PhotoA.nl (pag. 48)

Wilbert van Woensel (pag. 11, 18, 25, 35, 38, 40, 44)

Sardes

Postbus 2357

3500 GJ Utrecht

Lange Viestraat 371

3511 BK Utrecht

☎ (030) 232 62 00

@ secretariaat@sardes.nl

🌐 www.sardes.nl

🐦 @SardesUtrecht

📘 facebook.com/sardesBV

25
JAAR

Sardes

Eerder verschenen Sardes Specials

Nummer 1, september 2006	Op weg naar zorgplicht en passend onderwijs
Nummer 2, april 2007	Positief Jeugdbeleid
Nummer 3, mei 2007	Stand van de achterstand
Nummer 4, mei 2008	Het grote debat over het kleine kind
Nummer 5, juni 2008	Toekomstbeelden van de brede school
Nummer 6, september 2008	Passend Onderwijs. Kansen in beeld!
Nummer 7, april 2009	Ideeën over het Bewijs voor Onderwijs
Nummer 8, maart 2010	Profileren en indiceren
Nummer 9, september 2010	Zelfsturing als basis voor de ontwikkeling van het kind
Nummer 10, november 2010	Talenten!
Nummer 11, april 2011	Gebouwen voor kinderen
Nummer 12, november 2011	Drie jaar!
Nummer 13, juni 2012	Ouderbetrokkenheid
Nummer 14, februari 2014	De effectieve leraar
Nummer 15, november 2014	Leertijdverlenging
Nummer 16, april 2015	Werken aan 21 ^{ste} -eeuwse vaardigheden
Nummer 17, november 2015	MBOnderwijs – Modellen en profielen
Nummer 18, mei 2016	Taal leren in authentieke contexten
Nummer 19, november 2016	Kind&Media #hetbegintmetopvoeden
Nummer 20, april 2017	Nieuwe ronde, gelijke kansen
Nummer 21, september 2017	Strategisch besturen in het onderwijs

Over Sardes

Onderzoeks- en adviesbureau Sardes wil de ontwikkelingskansen van kinderen en jongeren vergroten. Wij voelen ons betrokken bij maatschappelijke vraagstukken over onderwijs, opvang en opvoeding. Wij brengen wetenschap, beleid en praktijk bij elkaar en komen samen met opdrachtgevers tot adequate oplossingen en effectieve werkwijzen.

Sardes begeleidt innovatieprocessen en coördineert landelijke educatieve vernieuwingsprogramma's. Als netwerkorganisatie werken wij samen met organisaties die aanvullende diensten leveren. In het dynamische werkveld van onderwijs en jeugd wil Sardes een professionele en toonaangevende speler zijn, die vernieuwende ontwikkelingen aanjaagt, begeleidt en evalueert.

